

ACADEMIA ROMÂNĂ
DISCURSURI DE RECEPȚIUNE
LIV

C O Ș B U C
DISCURS DE PRIMIRE
ROSTIT ÎN ȘEDINȚĂ SOLEMNĂ
LA 30 MAIU 1923
SUB PREȘEDINȚA
MAIESTĂȚII SALE REGELUI
DE
OCTAVIAN GOGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE
CU RĂSPUNS DE
G. BOGDAN-DUICĂ

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 3

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 10259
Bulet
Inventar 452421

ACADEMIA ROMÂNĂ
DISCURSURI DE RECEPȚIUNE
LIV

C O Ș B U C
DISCURS DE PRIMIRE
ROSTIT ÎN ȘEDINȚĂ SOLEMNĂ
LA 30 MAIU 1923
SUB PREȘEDINȚA
MAIESTĂȚII SALE REGELUI
DE
OCTAVIAN GOGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE
CU RĂSPUNS DE
G. BOGDAN-DUICĂ

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 3

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITATI
Cota 10259 Dublet
Inventar 452421

II 10259

B.C.U. Bucuresti

C452421

MAIESTATEA SA REGELE este întâmpinat cu următoarele cuvinte rostite în numele Academiei de d-l Vice-președinte *Vasile Pârvan*:

Sire,

Printre multele acte simbolice, la cari Maiestatea Voastră este chemată să participe, în calitate de Părinte al Patriei, fără îndoială ceremonia solemnă a primirii noilor membri ai Academiei este una dintre cele mai caracteristice, pentru înrudirea ei cu marile consacrări religioase: fie ele politice, fie pur spirituale.

Monarhiile ereditare moderne își au rădăcinile lor în eterna nevoie a umanității de simbole pentru ideea de nemurire a rasei conducătorilor. Un rege este prin însăși definiția sa un nemuritor. Cele mai mici acte ale vieții sale sunt determinate de tradiții milenare și el este epifania ideală a întregului șir de strămoși și de urmași. De sigur, personalitatea sa pur omească, manifestată creator în chip original prin faptele de seamă ale domniei sale dă suveranului adesea și înfățișarea crescută de erou eponim al unei întregi epoci; dar, întocmai cum el s'a hrănit în existența sa pământească din spiritul și gloria strămoșilor, așa, la rândul lui, el hrănește marile umbre ale strămoșilor cu ambrozia gloriei sale celei nouă și împlântă tot mai adânc în sufletul nemuritor al națiunii gândul dinastic al regalității.

Un rege este însă prin definiție și un istoric. Că el creiază istoria vremii sale, cu planurile îndrăznețe ale minții sale și cu faptele de arme ale brațului său, nu ar fi încă a fi istoric. Dar conștiința din care pornesc acțiunile sale e cea a Trecutului. Suflul care animă entuziasmul său și mângâie ceasurile sale de îndoială, e cel al spiritului și responsabilității istorice.

*Sire,
Domnilor Colegi,*

Zilele pe cari le trăim astăzi sunt pline de emoții. Sub ochii noștri de câțiva ani se țese istoria neamului svâcnind palpitările ei de fiecare clipă cu o putere necunoscută încă. Sunt generații privilegiate în viața tuturor popoarelor, cărora le este dat să primească roadele unor îndelungi acumulări de energii și în a căror fericire fulgerătoare se răsplătesc veacuri întregi de amărăciune. Noi suntem o asemenea generație, pe care destinul acestui neam a dăruit-o cu mâinile amândouă, făcând-o să vadă împlinirea gândului urzit în suferințe de o mie de ani...

Unitatea națională de astăzi este încoronarea unei opere de străduinți necurmate. Ea a venit ca o rezultată a frământărilor de ieri, ca o consecință logică a unui proces normal de evoluțiune, un ultim acord într'o sbuciumată simfonie.

Trecutul, din a cărui elaborare continuă s'a desprins această strălucitoare isbândă târzie e întunecat și trist. Neamul nostru și-a răscumpărat în cursul vremii existența pe prețul unor jertfe și încordări mari. După gloria proaspătă de tinerețe, încununată de razele legendei, vitregia sorții l-a fărâmițat sub diverse stăpâniri străine, tot atâtea pietre pe pieptul lui cari i-au oprit respirația liberă veacuri dearândul. Granițele înfipte în încheieturile acestui organism din copilărie au durut ca niște piroane în carne și au fost mai primejdioase ca orice boală vremelnică, fiindcă au stânjenit în permanență creșterea unui

*Sire,
Domnilor Colegi,*

Zilele pe cari le trăim astăzi sunt pline de emoții. Sub ochii noștri de câțiva ani se țese istoria neamului svâcnind palpitările ei de fiecare clipă cu o putere necunoscută încă. Sunt generații privilegiate în viața tuturor popoarelor, cărora le este dat să primească roadele unor îndelungi acumulări de energii și în a căror fericire fulgerătoare se răsplătesc veacuri întregi de amărăciune. Noi suntem o asemenea generație, pe care destinul acestui neam a dăruit-o cu mâinile amândouă, făcând-o să vadă împlinirea gândului urzit în suferințe de o mie de ani...

Unitatea națională de astăzi este încoronarea unei opere de străduinți necurmate. Ea a venit ca o rezultată a frământărilor de ieri, ca o consecință logică a unui proces normal de evoluțiune, un ultim acord într'o sbuciumată simfonie.

Trecutul, din a cărui elaborare continuă s'a desprins această strălucitoare isbândă târzie e întunecat și trist. Neamul nostru și-a răscumpărat în cursul vremii existența pe prețul unor jertfe și încordări mari. După gloria proaspătă de tinerețe, încununată de razele legendei, vitregia sorții l-a fărâmițat sub diverse stăpâniri străine, tot atâtea pietre pe pieptul lui cari i-au oprit respirația liberă veacuri dearându-l. Granițele înfipte în încheieturile acestui organism din copilărie au durut ca niște piroane în carne și au fost mai primejdioase ca orice boală vremelnică, fiindcă au stânjenit în permanentă creșterea unui

trup viguros. Am trăit perioade tulburi de apăsare, sub loviturile lor ar fi putut ușor să intervie stingerea noastră. Totdeauna însă, cu rezistența îndârjită a sănătăților robuste, masele românești de pretutindenii au păstrat și în cele mai amărite zile instinctul sigur al unei înrudiri organice. Unitatea de suflet ni-s'a menținut astfel fără știrbire dealungul vremii. Ca la un lac cu adâncimi mari, viforele au bătut valurile dela suprafață și au pătat adese oglinda lor, în alvia de jos însă unda a rămas limpede și pură. Trebuie totuș pe lângă această frățietate a păturii populare, trebuie și conștiința unității de aspirații: crezul care smulge gândul din amorțire și-l fortifică, trâmbița fermecată menită să răscolească rândurile și să le înșiruie în linie de bătaie, trebuie o sinteză a solidarității militante, un foc pururea treaz care arde pe culme vestind tuturora că în văile dimprejur lupta se ține încă. Acest fluid miraculos din care beau forțele creatoare ale tuturor oprimaților a fost și la noi ca și în alte părți: *literatura*.

S'a zis cu drept cuvânt, că la începutul oricărei mișcări de libertate e o poezie, la începutul tuturor biruințelor mari ale revendicărilor naționale un mare triumf literar. E un profund adevăr în această axiomă curentă. Literatura a fost totdeauna o energie precursoră. În câmpul ei s'au adunat mai întâi și au cerut cuvânt puterile latente ale unui popor, indicând prin proporțiile lor raza de întindere a măririlor viitoare. În acest chip Elada lui Homer a luminat înaintea Atenei lui Pericle; gloria lui Dante s'a ridicat ca un stâlp de foc înaintea strălucirii lui Lorenzo de Medicis; orizonturile nemărginite ale lui Shakespeare au avansat cuceririle coloniale ale Englierei și astfel, urmând o orânduială consacrată, nu este numai o întâmplare că România Unită, Sire, reîntregirea solului național sub sceptrul Maiestății Voastre, nu s'a putut îndeplini decât după ce gândul românesc s'a sbătut în avânturi înfrigate, după ce poezia cu culmile ei eterne a săvârșit logodna, dându-ne de o parte geniul lui Eminescu și de alta paginile nepieritoare ale lui Gheorghe Coșbuc.

Ardealul nostru în acest sbucium istoric al neamului a trăit printr'un popor de țărani.

Vrăjmăşia stăpânirilor străine, care-şi pusese ca ţintă desfiinţarea noastră, ne-a supus unei despoeri metodice vremuri îndelungate. Clasa conducătoare ne-au absorbit-o elementele dominante, Biserica a tânjit în umbră subt persecuţii ruşinoase, şcoala nu ne-a împărtăşit cu binefacerile ei. Nu ne-a rămas decât ţăranul, rob al gleei, secătuit de regimul «Aprobatelor şi Compilatelor» sub principii Transilvaniei, această «*miseră plebs contribuens*», răsleţită prin satele de munte şi de câmpie şi devenită mai târziu un rezervoriu de forţe risipite când de dragul politicii din Burgul dela Viena, când de năzuinţele recente ale imperialismului unguesc. Intr'o vreme când cele două principate dunărene, cu tot cortegiul de mizerii al vasalităţii turceşti, aveau totuşi o pătură conducătoare de Stat şi un impuls de civilizaţie proprie, în Ardeal românismul nu trăia decât în cadrul unei vieţi patriarhale. Această izolare a iobăgimei noastre însă veacuri întregi s'a prefăcut într'o cetate nepătrunsă a apărării naţionale. Oropsiţii plugari şi ciobani s'au retransat în părăsirea lor şi o mie de ani păstrându-şi datinele, cântecele, superstiţiile, torcând firele de argint ale poveştilor din străbuni au trecut neatins din generaţie în generaţie patrimoniul sufletesc specific al rasei. In acest chip asperitatea sortii s'a transformat în supremul nostru scut, conservându-se o puritate de sânge intactă în toate nuanţele ei şi păzită de neajunsurile oricărui contact străin, ca un tezaur acoperit de ruine. Viforul vremii în Ardeal a trecut astfel ca toate furtunile bătând culmile, frângând creştele copacilor, dar lăsând nemişcate şi în deplina lor po-doabă firicelele de iarbă.

Aşa ne-au rămas ţăranii, singura raţiune de existenţă a neamului nostru, sub ocrotirea politică duşmană.

Din căsuţele lor, în a doua jumătate a veacului al 19-lea după înlăturarea întocmirilor feudale, au început să se pornească pe ici pe colo copii cu ochii limpezi tivîţi în lacrimi duşi să înveţe carte în oraşele din vecini. Cele câteva licee româneşti din Ardeal au devenit focarele umile ale unui început de cultură, în vreme ce molohul străin îşi întindea de pretutindeni reţelele otrăvite ca să ne sugrume. Opera de desnaţionalizare a guvernelor din Budapesta s'a deslănţuit cu o continuitate progra-

matică. Din toate părțile pândea o cursă, un gând ostil, o primjdie pentru noi. Cărturarul ardelean cu frământarea lui de aproape un veac, truda de a-și menține moștenirea de acasă paralel cu preceptele civilizației primite prin prismă străină, lupta surdă cu întreg aparatul puterii de stat, protestările necentenite ale instinctelor seculare în plină revoltă, toate aceste constituie un capitol din cele mai triste din povestea noastră. Câți n'au rătăcit pe acest calvar al luminei greșind drumul și trezindu-se în tabăra adversă, câți nu s'au oprit la calea jumătate, biete făpturi hibride, apariții inutile în economia unui neam și câți nu-și plimbă astăzi sub ochii noștri plăgile sufletești ale trecutului bolnav... Pe seama unui intelectual român țărănimea rămâneă deci și pe mai departe unicul azil în care trebuia să se retragă dinaintea puhoiului ucigaș. Nu era altă scăpare, decât a-i smulge civilizației tot ce-ți putea da și încărcat de pradă, scuturând praful din drum, a te întoarce din nou după zidul din bătrâni, a duce mai departe firul unei continuități milenare și a simți respirând în jurul tău eternitatea. Țărănimea deci, singura clasă constituită cu larga ei armonie primitivă era însăș afirmarea vieții noastre. Din sânul ei plecau unde de energie, solii călătoare, care reveniau iarăș la matcă cu toată agoniseala lor. Tot ce cădea dincolo de raza acestui câmp erau sbucniri răslețe, valuri deplasate, așchii sărite departe de tulpina neamului...

Din această țărănime ardeleană a răsărit și cântecul ei l-a împletit mai departe Gheorghe Coșbuc. Amintirea lui aș dori s'o evoc în cuvinte pioase sub cupola Academiei Române, unde mi-ați făcut onoarea de a răsplăti străduințele mele chemându-mă la scaunul lui văduvit.

În județul Bistrița-Năsăud se găsește satul Hordou, de câteva sute de fumuri. Case albe la poala de deal, strânse împrejurul unei bisericuțe cu turnul țuguiat între plopi. Sătenii, toți români plugari țărători de Dumnezeu, harnici, ațoși, uscățivi, cu lumină în ochi și cu sufletul muiat în basme. Sunt din neamul grănițerilor, un fel de răzeși paznici de hotare care și-au semănat oasele pe toate câmpiile Europei sub pajura Habsburgilor. De pe vremea Mariei Terezia soarta li-s'a ușurat și corvezile

iobăgiei au scăzut în jurul lor. Satul Hordou însă e săracuț și puținel. Cam la mijlocul lui este o căsuță cu acoperișul de paie, cu umerii gârbovi, cu gard de nuele împrejurul ogrăzii scunde și cu grădiniță în față. Aci trăia încă părintele Sebastian Coșbuc și preoteasa Maria acum o jumătate de veac. Ceașlovul însă și darul preoției se adăposteau de vreo 200 de ani sub tavanul de grinzi. Părintele Sebastian ca și înaintașii săi eră preot de legea veche, chipul cunoscut al istoricului «popă românesc», așa cum l-am văzut pe prispă aproape cu toții în copilăria noastră, tâlcuitor de psaltire, îndrumător al poporului și cel mai puternic stâlp al vieții noastre în Ardeal.

Copilul lui e Gheorghe Coșbuc născut la 8 Septemvrie 1866. În mijlocul unui peisaj câmpenesc deci, în aer și în lumină au privit pentru întâia oară împrejur ochii poetului. Tabloul acestei clipe cu misterul lui nu l-a mai părăsit niciodată.

Zările de farmec pline
Strălucesc în luminiș,
Zboară mierlele 'n tufiș...

Sunt primele rânduri din «balade și idile», sunt cine știe un ecou întârziat al clipei când i-a căzut pe frunte cea dintâi rază în leagănul dela Hordou, sunt sinteza operei lui Coșbuc.

A fost o copilărie senină la curtea părintească alături de fratele său, rămas țăran și astăzi în brazda din batrâni. Atmosferă de liniște și împăcare patriarhală. Copilul a învățat mai întâi slovele la dascălul Tănăsucă, ajutorul părintelui, cântăreț de strană, care-l purtă pe genunchi. A trecut apoi la școala primară din vecini în comuna Telciu și în curând la Năsăud. Liceul românesc de acolo, susținut de fondul vechiu al grănițerilor, a fost cel mai priincios cuib pe seama poetului adolescent. Lumea dimprejur eră o continuare normală a vieții de acasă. Infățișarea rustică dela Hordou reinviă pe ulițele strâmte cu case țăărănești din micul orașel înfundat după colinele munților Bistriței. Eră aceeaș lume, acelaș port și graiu, un colț de românism ferit de orice infiltrație străină. Câteva sute de elevi, copii dela țară, veniți din toate părțile cu mâncare în desagi, aciuiți în gazdă la

câte un gospodar din capul satului. Coşbuc ne-o spune undeva: «Doisprezece din patrusprezece, câți urmam clasa a 8-a a liceului din Năsăud eram băieți de țărani oieri și purtam căciuli și ȋțari. Vacanțele ni-le petreceam prin păduri și prin munți, căci numai la școală eram «domnișori», iar acasă eram țărani». O caldă înfrățire populară însemnă acest liceu priveghiat de dascăli crescuți pe vremea absolutismului austriac pe la universitățile germane, cunoscuții buni pedagogi ardeleni, naționaliști militanți, propagatori entuziaști ai descendenței noastre latine și oameni onești în slujba lor. Sub conducerea acestora la Năsăud stăruia un spirit de îndrăsneală a revendicărilor noastre și societate de lectură «Virtus romana rediviva» a elevilor, constituită la 1870, cu activitatea ei e o oglindă a năzuințelor literare de pe atunci.

Aici a început Coşbuc să-și urzească cele dintâi versuri. Dacă ar fi rămas analfabet în «căciulă și ȋțari» totdeauna, s'ar fi ales din el un colăcar la nunți, un mare meșter anonim, ca autorul «Mioriței» și suflarea lui de foc s'ar fi topit în flacăra pururea primenită a folklorului. Pe băncile liceului însă impulsul conștient al creațiunii l-a cercetat de grabă și încurajat de profesori înțelegători cari i-au ghicit de cu bună vreme talentul, la cincisprezece ani elevul dela Năsăud, scutit de studiile științifice și mai ales de matematici pentru cari nu avea nici o trageră de inimă, — cum ne-o spune dânsul, — fiindcă era isgonită fantezia, publică versuri în «Muza Someșană». Un actual profesor universitar din Cluj, distinsul filolog N. Drăgan, a avut buna idee să publice într'o broșură o amănunțită și interesantă dare de seamă despre activitatea literară a elevului Coşbuc în liceul dela Năsăud, a cărei societate de lectură l-a proclamat președintele ei. În cartea acestei societăți, între anii 1882—84, când a luat bacalaureatul, s'a introdus un număr considerabil de versuri de ale lui. Sunt de sigur strofe începătoare, asperități și nelămuriri destule, așa cum sunt însă, inspirații din balade populare sau reminiscențe din clasicii germani, frânturi de înțelepciune primitivă sau accente calde din imnul luminos al naturei pe care l-a cântat o vieață întregă, ele anunță pe cântărețul de mai târziu.

Smulg câteva rânduri din «Tablou de seară»:

Blândă rază
Lucitoare,
Scânteiază
Și-o culoare
Purpurie,
Se aruncă
Pe câmpie
Și pe luncă...

E poezia lui Coșbuc în scutece, un acord avansat din «Noaptea de vară». Ceeace se resimte însă limpede din îndeletnicirile-i literare de pe atunci e îndrumarea spre genul epic, pecetea de căpetenie a artei lui. O lungă poveste în versuri «*Pepelea din cenușe*», voinicul care se bate cu smeul și pleacă la «Sorul pă-mântului», o apropiere de Prâslea lui Ispirescu, indică jocul de gânduri și imagini care se țesea în jurul tânărului rapsod. Fire de țaran iubitoare de basm și pitoresc, cu imaginația fecundă și cu ochii înfipti în nemărginire, Coșbuc s'a înfășurat dela început în tortul argintat al mitului popular care l-a fermecat mai întâi ca un cântec de leagăn și l-a urmărit mai târziu ca o vastă problemă de creațiune artistică. Toate l-au ajutat pe acest drum stropit cu pulbere de stele și cu arătările visului fugar. Mai întâi origina lui, vatra dela Hordou. In cenușa ei tremurau basme de veacuri, spuse de oameni ai câmpului, instincte străvechi păstrate în savoarea lor virginală într'o căldare de munți, panteismul estetic al primitivilor cald și colorat, o tainică moștenire pitită din lumea lui Homer într'un ascuns ungher traco-roman. Eră apoi educația particulară a cărturarului ferit de toate aspectele frământărilor moderne, abstracțiunea de esență pură fără sgomot și complicații, prelungirea binefăcătoare a unui basm. Toate aceste, brodându-se pe un temperament de visător deslegat de obezile realității, au dat naștere unei poezii impersonale, al cărei fond se pierde cu vechimea lui în negura vremii dar eră susținut de mijloace artistice noi și superioare. Coșbuc scăpat de pe băncile liceului, trecând un an și jumătate pe la Universitatea din Cluj, care l-a desgustat cu atmosferă

ei străină și respingătoare a gentrylor unguri de pe atunci, s'a închis în turnul lui vrăjit și pe unde s'a dus a întins pretutindeni împărăția satului cu svon câmpenesc și cu freamăt de pădure. La Sibiu, unde s'a ocrotit la ziarul «Tribuna» vreo trei ani și mai bine, talentul lui precoce a început să închege într'un mănunchiu fragmentele mitului și o întreagă serie de povești în versuri a văzut lumina tiparului. E o adevărată epopee populară care a făcut școală în Ardeal, plină de imagini și coloare. În *«Izvor de apă vie, Pe pământul turcului, Blăstăm de mamă Fata Craiului din Cetini, Fulger, Tiliuca, Patru portărei, și Crăiasa Zânelor»* autorul lui *Pepelea din cenușe* țese mai departe beteala de aur. E o năvală de eroi din basme în scrisul lui, o nomenclatură sugestivă pe lângă cea consacrată, *Trăsnet bătrânul, Crai încetinat, Tabără Impărat*, o invenție specială în conducerea acțiunii, frânturi de graiu dela țară, crâmpie de învățături din bătrâni și peste tot o înrudire organică cu delicatele producții ale folklorului nostru... Coșbuc s'a gândit, ne-o spune el, la un mare epos național în care să se încadreze mitologia românească și care să reoglindească, ca o Iliadă sau Eneidă, însăș copilăria neamului, perioada de legendă și mister, când în intimitate cu natura se plămădeă sufletul nostru. Fără îndoială, că pentru rezonanța *acestui* trecut, viziunea lui eră cea mai indicată, nimeni nu s'a coborât așa de adânc în regiunile înflorite ale celuilalt tărâm, nimeni nu veniă așa de departe ca dânsul.

Intr'un avânt capricios al tinereții înfrigate, într'o tensiune de nervi și într'o năvală de sânge la tâmple, tânărul de douăzeci de ani, călător în țara basmelor, ducând cu el cine știe ce icoană, «frumoasă ca un gând răsleț», ascultând un cântec care se ridică dinlăuntru și eră chemat de patima lui, s'a lăsat prins în vrejurile norocului visat și s'a gândit la... nuntă. Fiorul trubadurului a cutremurat lumea întreagă pe unde s'a plimbat mintea lui în «patru margini de pământ». Pe toți prietenii copilăriei lui fermecate, pe toți stăpânii imaginației populare i-a poftit la ospăț. Și s'a întâmplat o minune. S'a pornit să alerge potop «din cât afund o mie de crăimi ascund», s'au urnit la glasul ciudatului vrăjitor care a scormonit din meleagurile lor

împărați, feți-logofeți porniți din «nouăzeci de țări», crăiese și «ghinărari» și sfetnici, s'a urnit ca într'un val imens de văltoare cosmică firea întregă...

Și s'au pornit bărboșii regi
 Și sfetnicii 'nvechiți în legi
 Și patruzeci de zile întregi
 Au tot nuntit...

Feciorul popii din Hordou a făcut o nuntă cum n'a mai fost, balada nunții țărănești: *Nunta Zamferei*. Ca în Teogonia lui Hesiod unde se fixează ierarhia zeilor Eladei, în poezia lui Coșbuc, cea mai strălucitoare creațiune epică a noastră, se redă cu o vigoare elementară și cu o diabolică alhimie a versului cea mai veritabilă incarnație a mitului românesc. Admirabilul poem a fost remarcat de Maiorescu și retipărit în «Convorbiri literare», a consacrat gloria literară a poetului.

Pa atunci Ardealul se sbătea sub apăsarea guvernării intolerante dela Budapesta. Printre anii 80—90 ai veacului trecut, spiritul lui Coloman Tisza, inaugurând opera de maghiarizare, au început protestările noastre, dar vieța publică a resimțit loviturile date. Atunci ni-s'a picurat otrava educației ungurești cu pustiirea ei, ale cărei consecințe fatale ca proiecțiuni postume se întrevăd și astăzi în unele divagații de ale clasei noastre conducătoare. O atmosferă de temniță intelectuală s'a așternut peste provincia năpăstuită, spiritele libere se mișcau greu sub tentaculele ei. Deasupra graniței însă pătrunsese suflul desrobitor al literaturii proaspăte, care svâcniă în cugetele primitoare și fermentul ei le fructifică. Eminescu, ca un botez de foc, atinse sufletul cărturărimei ardelene. Scriitorii de seamă își aruncau zilnic peste baionetele neputincioase dela Predeal rețeaua fermecată a atâtor opere de artă. Grăbită și sigură se modelă unitatea literară, iar Bucureștii devenise în conștiința tuturor capitala culturii noastre integrale. Se va găsi oare cineva care să ridice vâlul de pe frământarea unui creier de artist din această perioadă sbuciumată și fecundă, când din Ardealul încătușat ca printr'o surdă prăvălire subterană se porneau valuri de energie spre Regatul fraților liberi și din avântul lor impetuos se des-

prindea inform și tulbure, dar măreț și conștient, preludiul strălucirilor viitoare? Pentru noi soarele la București răsare, — acesta eră în Ardeal dictonul curent care ne scăpă ca un miracol de ravagiile Búdapestei. Firește, în acest vârtej de patimi, Coșbuc mai mult ca oricare altul simțiă chemările de peste munți spre marele atelier al luminei noastre, de unde ispitele atâtor speranțe îl copleșiau în fiecare zi. Plin de visuri și de armonii, sgduit în toate fibrele de cântecul mare al neamului, el a lăsat în urmă granița și a plecat la București pentru totdeauna...

Deacum o lume nouă împrejmue vieța lui Gheorghe Coșbuc.

După firidele cu mușcată dela căsuța din satul lui, după sburdalnica veselie copilărească dela Năsăud și după planurile îndrăznețe de boem visător la redacția «Tribunei» din Sibiu, deodată vălmășagul de oraș mare cu sgomot de târg și de care, șiraguri de oameni grăbiți, negoațe, indiferență, o văltoare atât de isbitoare și de necunoscută. Desigur, dacă ar fi avut cât de puțină suplețe de târgoveț, câteva dispoziții de transacții cu împrejurările, lucrul ar fi mers lesne... Dar el veniă ca un tip rezumativ al unei rase, n'avea concesii de făcut. El proclamase atotputernicia satului, de care gândurile nu i-s'au deslipit niciodată. Coșbuc eră un inadapabil. Dârz, îndărătnic, concentră în protestarea lui reținută mândria grănițerilor purtați prin atâtea lupte. În clipele cele dintâi a privit cu timiditate în jurul lui, cu oarecare nepăsare apoi și cu o linie de amărăciune la urmă... În alergarea nepotolită a Capitalei, cine să-l fi ocrotit pe pribeagul vânturător de rime, frate de cruce cu «Pepelea din cenușe», dar atât de dezarmat în fața vieții? O sinceră recunoaștere a talentului la început, o strângere de mână, — lumea e atât de grăbită cu tinerii poeți! — și în curând o slujbă la Minister, ajutor de inginer, dacă nu mă înșel, o răsbunare postumă a matematicilor...

Dar și configurația literară a anilor nouăzeci eră puțin prielnică concepției lui Coșbuc. Geniul lui Eminescu își proiectă pe toată întinderea lumina orbitoare. Poezia lui, asemeni unui samum cutropitor, pârjolise toată vegetația literară dimprejur și deasupra altarelor căzute în ruine străluciă aureola care în-

cunună fruntea bolnavă a maestrului. O tristețe vagă stăruia peste tot, strofele lui Eminescu își furișau în inimi plângerea lor în surdină, floarea albastră își scutură petalele ofilite și o morbideță ostenită se răspândea în zare. Literatura întregă primise un aspect de doliu, decepționismul devenise o manieră artistică la modă și un aer de spital te prindea din vitrinele librăriilor, pline de «File rupte» și de «Foi veștede»... In decurajarea generală care năvălise intelectualitatea românească, ca o extenuare subită, poate, după sfortșarea pripită a trecerii noastre dela stările patriarhale la civilizația occidentului, se afișau și multe dureri închipuite, teorii de import de peste Prut, alături cu atâtea doctrine de circumstanță din fierberea fără răgaz a Parisului.

Toate acestea au contribuit și mai mult la izolarea lui Coșbuc. Din strigătul pestriț al bulevardelor el se cerea în svon de mi-riști și pădure, iar împotriva tânguirii unanime care năpădisese literatura curentă, se ridicau instinctele de sănătate vâjnoasă moștenite din munții Bistriței. Zi cu zi se măria distanța între el și mediu, devenise un soliloc, un singuratec cu ochii rătăciți în larg. Când l-am zărit întâia oară, — sunt vreo douăzeci de ani de atunci, — strecurându-se pe Calea Griviței cu trupul lui uscățiv, adus puțin de spate, cu privirile pierdute sub pălăria cu borduri largi, am simțit că nu vede nimic din apropiere, n'aude nimic, că înaintează ca un iluminat cu fanatism spre o țintă care e undeva departe, foarte departe... Așa mi-l închipui, că a fost dela început. Copilăria, amintirile, barba de apostol a părintelui Sebastian, glumele dela Năsăud, mama de pe prispă, basmele cu Pipăruș și Pricolici, toate au venit cu el, toate le ducă ca o nemărturisită povară pe umerii îndoșiți prea de vreme. El le alintă în fiecare ceas, le orânduia, le nezeziă cu patimă și cu delicatețe, se înfășură în dantelele lor ușoare, le stropia cu plâns și cu flori de busuioc, iar într'o zi le a adunat una lângă alta, scumpeturi într'o ladă de zestre țărănească, minunată cu creștături și arabescuri înflorite și le-a zis: *Balade și Idile*.

Volumul lui Coșbuc, ca un proaspăt vânt de primăvară pătruns brusc în liniștea obosită a unui iatac, a sguduit puternic

nervii discordați dimprejur, a înviorat atmosfera, a deschis un orizont nou și a avut marele merit de a reintroduce principiul sănătății în literatura noastră. Autorul baladelor și idilelor a descins din lumea basmelor, dar a făcut popas în satul lui. Ne-a dat o luminoasă monografie poetică a satului românesc. Firește, el nu veniă cu concepția de intelectual chinuit a lui Eminescu, cu un sistem filosofic sau cu o doctrină socială menite să-l facă analistul crud de fiecare clipă, nu eră nici fericitul excursionist coborât din balconul caselor boierești în mijlocul unei lunci, pentru care distanța topește conturile, pipernicindu-le vieața intrinsecă și rezumând totul în nota decorativă, ca veselul Alexandri. Dacă poate fi vorba de vreo influență străină, atunci clasicismul greco-roman și neo-clasicismul german i-au împrumutat din mijloacele lor, ca să-și realizeze cu mai multă înlesnire opera intuiției lui sigure și pricepute. Dar aceste înruidiri sunt și manifestările organice ale genului epic, care e partea de căpetenie a creațiunii lui. Coșbuc eră înregistratorul obiectiv al satului, un miraculos seismograf al vieții dela țară în aspectele ei senine, idilice, cela mai potrivite cu temperamentul lui și dealfel cele mai apropiate de caracterul fundamental al poporului nostru. Din primul lui volum ca și din celelalte — *Fire de tort*, din *Ziarul unui Pierdevară* și *Cântece de Vitejie*, menținute toate în aceeaș înlănțuire programatică, ca dintr'o subtilă monografie s'ar putea reconstrui psihologia unui sat în toate ipostazele ei. Zugrăvind acest microcosm, *pars pro toto*, poetul ne dă însuș tabloul sintetic al neamului.

Cântarea lui se desfășură în imnul vast al naturei.

Pe seama lui Coșbuc însă natura are o specială semnificare. Ea nu e cadrul pentru un sentiment subiectiv, decorul care se atașează propriei frământări a autorului. Ea trăește pentru sine, imens laboratoriu de supremă orânduire, în care omul e un element subordonat slujind o țintă a ei, asemeni unei stânci, unui copac, sau unui fulger care despică văzduhul. Nimic din egocentrismul maladiiv al liriceii moderne care în tremurul unei frunze nu vede decât radiațiunea unei dureri dinăuntru. Poezia lui Coșbuc e o harfă eoliană pe care natura cântă în dragă voie. E concepția omului dela țară, în intimitate străveche cu cerul

și pământul, deaceea pulsațiile vii, multitudinea de senzații, panteismul estetic care se revarsă din aceste pagini pline de mișcare. Fiecare anotimp își desface bogățiile prodigioase ce se risipesc sub ochii noștri stropite cu pulbere de aur. E o încrucișare de forțe ascunse, un uriaș erotism al firii, o măreață învălmășeală de energii active, printre cari omul apare ca un atom ce se pierde în infinit.

Priveam fără de țintă 'n sus
 Intr'o sălbatecă splendoare,
 Vedeam Ceahlăul la Apus,
 Departe 'n zări albastre dus,
 Un uriaș cu fruntea 'n soare
 De pază țării noastre pus...
 Și ca o taină călătoare
 Un nor cu muntele vecin
 Plutea 'ntr'acest imens senin
 Și n'avea aripi să mai zboare.
 Și tot văzduhul eră plin
 De cântece ciripitoare.
 Privirile de farmec bete
 Mi le-am întors către pământ
 Și spicele jucau în vânt
 Ca'n horă dup' un vesel cânt.
 Copilele cu blonde plete
 Când saltă largul lor veșmânt.

Poetul priviă «fără țintă», zice el, dar ținta eră priveliștea însăș, o strălucită apoteoză.

Astfel pe o claviatură largă cântecul naturii se împletește răsunător. Peisaje, icoane răslețe, detalii intime se înșiră într'un caleidoscop pitoresc și delicat. Aproximarea dintre om și natură îi face să se confunde, minunile ei se personifică și iau înfățișări de ființe rustice, calde, pline, rumene, comunicative. *Seara* e o fată dela țară, *soarele* flăcău, *vântul* holtei șiiret, *vara* femeie robustă, *Prahova* fecioară năvalnică. Toate-și vorbesc, se agită, se hârjonesc. Iși spun păsul, își strigă durerea lor. Din când în când fășii de întuneric cad pe câmpul plin de soare, orizontul se întunecă, negurile se întretaie brusc, furtunile se încaieră și grindina aspră lovește pământul din care țâșnesc mugete în-

fricoşate... Orchestra unui vifor în codru, sbuciumul uriaş al adâncurilor, stâncile cari se despică, apar cu o putere elementară zugrăvite plastic şi lapidar ca în *Cartea Facerii*, toate supuse unei veşnice şi chibzuite rotiri în care astrii, plângeri, sori, stele, purced după o tainică poruncă de sus, căci...

— La Dumnezeu
Sunt toate câte sunt să fie

şi

— tu laudă mereu
Suflete, pe Domnul...

În această horă nesfârşită a naturii se înşiruie şi oameni cu ochii limpezi, glumeţi, cuviincioşi, iubitori de snoave, cucernici, răbdurii, ştiutori de dreptul lor şi turbaţi ca marea înviforată când nedreptatea le-a umplut păharul. Sunt ţăranii noştri pe care Coşbuc, solul lor, ni-i arată într'o lungă şi variată apologie. Ei vin dela muncă seara hăulind, când carele scârţâie şi fumul iese alene din cămin, ei iubesc, ei cântă, ei se sbat, ei se duc la războiu şi mor făcând trei cruci, iar peste oasele lor creşte iarba verde ca o binecuvântare de sus. E oglinda senină a sufletului dela ţară în aceste strofe vioaie, pe care criticii le vor drămuia, vor descifra din ele o erotică populară cu toată gama ei de simţire, vor cântări măestria alcătuirilor epice dela povestirile sprintene ţărăneşti până la evocările arhaice ale trecutului istoric, toate în cea mai românească limbă şi cu o particulară prozodie, cu o structură de vers când turnată în bronz, când gravă ca un dangăt de clopot în ceasul morţii, când uşoară şi fină ca un picurat de fluer păstoresc în pacea adormită a unei păduri. Credincios şi neînduplecat cântăreţ al satului, el îmbracă în haina, în obicieurile şi în graiul lui, scene smulse din negura veacurilor, file de cronici şi pagini de istorie, pretutindeni cu o rară intuiţie de artist făcând să vorbească sufletul nostru, fie că încalecă Stefăniţa Vodă, fie că dela Muselim Selo rănitul trimite carte acasă la ai săi. Mai mult: chiar şi eroii din basme se îmbracă ţărăneşte, înţelepciunea lor e a poporului, până şi ritualul mortuar păstrează formele consacrate din vechime.

Fulger moare, e plâns și îngropat țărănește:

Pe piept colac de grâu de-un an
 Și'n loc de galben buzdugan,
 Făclii de ceară ți-au făcut
 În dreapta cea fără temut
 Și'n mâna care poartă scurt
 Ți-au pus un ban.

Cu făclioara pe-unde treci
 Dai zare negrelor poteci
 În noaptea largului pustiu,
 Iar banu-i vamă peste râu,
 Merinde ai colac de grâu.
 Pe-un drum de veci.

Nu e nici o mirare, că urmărind astfel un popor în toate cărările lui el i-a deslegat taine adânci și a prins pe alocuri adevăruri mari din însăș ființa lui dându-ne poezii rezumative cum e *Doina*, o cântare a cântărilor noastre de totdeauna.

Vieța în acest timp, ca o perfidă ursitoare din baladele lui i-a luat pe rând măcișul energiilor zilnice: Coșbuc s'a risipit înainte. Munca lui literară tumultoasă la început a urmat într'o continuitate neîntreruptă. A tradus *Aeneida*, l-a atras fluviul larg al lui Homer cu splendorile lui întinse. A scris «*Povestea unei Coroane de oțel*» și «*Răsboiul nostru pentru Neatârnare*», tâlcuit pe înțelesul tuturor. Spirit militant, a început să-și propage credințele la reviste pe cari le-a redactat alături cu alții. Literatura pe atunci apărea ca un apostolat. Scriitorul credea în misiunea lui de reprezentant ales el unui neam, el se ivia pe arena de luptă de câte ori o mare problemă preocupă mulțimea. Pleiada Caragiale, Delavrancea, Vlahuță, dispărută prea de vreme dintre noi, într'o nobilă solidaritate răscolia valuri agitate în opinia publică, păstrând însă pe seama scrisului un respect religios, menținând totdeauna scrupulele onestității artistice și prestigiul de atelier. Coșbuc se frământa alături de ei. Mi-a fost dat adese să-l văd în casa lui Vlahuță, unde în vecinătatea pânzelor lui Grigorescu se rosteau judecăți și se înfiripau planuri, se încrucișau gânduri, se comentau teorii, fie că le rostiă amfitrionul cu fraza lui sacadată de meșter soco-

titor, fie că într'o împletitură de fulgere Caragiale își asvârliă în fața noastră verva orbitoare. Coșbuc cu buzele strânse îndărătnic, în ochi cu o strălucire pătimașe care-i lumina fruntea largă de filosof antic, vorbiă rar și apăsât. Ne aducea snoave din călătoriile lui dela țară, din nenumăratele rătăcirii cu trenul cu care plecà fără țintă, disecà încet o chestiune de filologie. Curând însă se cufundă în tăcere, toată figura i se muia în melancolie și cădea pe gânduri. Abiă după miezul nopții se scutură de apatia lui obișnuită, cuvântul îi erà mai pripit, colțul gurei îi tresăria de un tic nervos și o fosforescență stranie i se ivia în pupilele aprinse. Nu, atunci nu mai erà modestul referendar dela Minister, cu timiditatea stângace a săteanului desconcentrat. O deplină conștiință a propriei valori îi ridicà fruntea și vorba lui se desfăcea în fraze scurte, rezezi, sentențioase. Ne vorbiă de cei mulți, de cei din umbra satelor, de obida lor, de politiciani venali, de subprefecți nebuni, de suprema dreptate care se așteaptă acolo jos și de grozava judecată din urmă. Mi-se părea atunci, că din noaptea asupra noastre seculare, țâșnesc accentele lui de revoltă, ca niște pumnale ascuțite cari se înfig în coaste. Atunci ne mijiă pe dinaintea ochilor caierul de foc din care se smulgeau firele de tort și doina lui, doina noastră, ne înfiorà în creștet:

Când știi haiduci în codru
Te prinzi cu ei fârtat,
Le-arăți poteci ascunse
Pe stânci le așterni tu pat.
Când pun picioru 'n scară
Ții roibul lor de frâu,
Grăbit când prind ei pușca
Scoți plumbii dela brâu:
Iar când ochesc cu hohot
Tu râzi, căci plumbii moi
S'au dus deadrept în pieptul
Spurcatului ciocoi.

Coșbuc n'a rămas până la sfârșitul vieții sale numai un poet al idilelor dela țară.

Literatura întregă dealtfel și-a dat tributul ei pentru înfăptuirea revendicărilor populare. E un interesant fenomen,

cum într'o vreme când concepția politică diriguitoare din România modernă, părăsind principiile democrației ideologilor dela 1848, și-a strămutat punctul de gravitațiune la oraș, având ca ultim scop crearea repede prin orice mijloace a unei burghezii românești, într'o vreme când în mecanismul vieții de stat masele nu-și aveau greutatea lor, scriitorii și artiștii noștri nu s'au despărțit de țaran și l-au urmat în toate nenorocirile lui. În deceniile din urmă ale istoriei noastre contemporane, literatura și arta s'au refugiat la țară și aproape singurul lor subiect a fost acest om al pământului. Este, desigur, o înaltă justificare pe seama lor, faptul că mai târziu conștiința obștească le-a verificat unanim intuiția și că în bătaia tunurilor, în zile de cumplită răstriaște, realitatea s'a desprins așa cum au văzut-o acei care mânuind un penel, o daltă, ori un condei, au crezut în torentul energiilor populare. Este nu numai o confirmare a caracterului profetic pe care l-a avut totdeauna o operă de artă, este târzia revenire și o recunoaștere a legitimității artiștilor în afirmarea marilor adevăruri ale neamului.

Coșbuc, poate, în mai mare măsură decât oricare altul, a slujit această idee. Pentru dânsul desrobirea satelor eră mai mult decât o problemă de ordin literar, eră o convingere fanatică de luptător. În măsură ce se depărta de vieța patriarhală el orășeanul deplasat simțiă și umbrele cari fâlfâiau de parte. Deodată cu perspectiva distanței a început să înregistreze realitatea. Ca alungat de un duh rău se dădeau la o parte viziunile fermecate, fugiau ielele și glumele, ca să-i apară înaintea chipul stors de vlagă al muncitorului trudit, rezemat pe coarnele unui plug, care ară pentru alții:

Și galben, române, ți-e steagul
Iar galbenul spune de voi,
De cei dela pluguri, țaranii,
Voi galbeni de foame sărmanii,
De boală purtate cu anii...

.....
Și toată nădejdea-i la voi.

Cum să nu se fi cutremurat de groaznică arătare, el apolo-

getul vrăjilor idilice, smuls din feeria unui vis frumos și asvârlit în fața tabloului brutal de mizerie și neomenie?

Intrebări de conștiință l-au năvălit, protestarea i-a sguduit toate fibrele, a fixat răspunderi, a pipăit rănilor, a scormonit răul cu întreagă otrava lui și atunci din demnitatea lui sbiciuită, din dragostea lui înfrigurată pentru cei cari l-au trimis în lume, ca un țipăt desnădăjduit, ca o trâmbiță de alarmă, ca un program de luptă, s'a încheat cântecul furtunos:

Voi ce-aveți îngropat aici?
 Voi grâu? Dar noi strămoși și tați,
 Noi mame și surori și frați!
 Inlături venetici!
 Pământul nostru-i scump și sfânt
 Căci el ni-i leagăn și mormânt,
 Cu sânge cald l'am apărat
 Și câte ape l'au udat
 Sunt numai lacrimi ce-am vărsat:
 Noi vrem pământ!

Spre gloria poetului și spre binele tuturor trâmbița s'a auzit și o largă transformare a intervenit în structura țării.

Pentru Coșbuc satisfacția a venit prea târziu; el a concretizat însă cel dintâi într'o superioară formă artistică nevoia acestei transformări.

În vuetul orașului în care s'a zămislit euritmia versurilor sonore el mai purtă cu sine un fir ascuns, o neîntreruptă chemare pasionată, puternică. Eră dragostea de ai lui, rămași acasă, acolo în înfundătura dela Hordou, dorul de Năsăudul copilăriei cu grănițerii și cu plopii, erau amintirile ce se deslipiau din neguri și-i băteau la geam în nopți de insomnie. Ce crize, ce sbuciumări, se vor fi deslănțuit în acest suflet sensibil purtat în pribegie, ce valuri de îndoieli îl vor fi străbătut în saltul vertiginos care l-a dus dela dascălul Tănăsucă până la filozofia sanscrită și la terzinele lui Dante? De câte ori nu va fi privit înapoi, de câte ori nu l-a oprit în drum pâlpii sângelui din vine, de câte ori nu l-au durut poverile misterioase ale moștenirii din strămoși? În astfel de clipe optimismul lui țărănesc cădea înfrânt:

Mai trăești și-ți merge bine
 Vechi străjer, nu m'ai uitat?

E de mult de când n'am stat
 Ulmule, sub tine.
 Tot aici? Amar e gândul
 Veşnic nemişcat să stai:
 Vezi de-atunci eu alergai
 Lumile dearândul!
 Ce te miri? Eu vin fârtate
 Trist aşă şi liniştit —
 Sunt bătrân! M'au obosit
 Căile-alergate.
 Tu cântai şi'n depărtare
 Eu priveam râzând pe lunci,
 Cum m'am cumiñtit de-atunci
 Râd aşă de-arare!..

Cu cât se strângea mai tare cercul oraşului împrejurul lui
 cu atât mai des îl cercetau vedeniile de demult ca o blândă
 mustrare uneori, ca o adiere caldă şi binefăcătoare câteodată:

În vaduri ape repezi curg
 Şi vuet dau în vale,
 Iar plopi în umedul amurg
 Doinesc eterna jale.
 Pe malul apii se 'mpletesc
 Cărări ce duc la moară,
 Acolo, mamă, te zăresc
 Pe tine 'ntr'o căscioară.

Coşbuc se gândia acasă cu stăruinţă, cu patimă. Nu numai
 că nu era desrădăcinatul care şi-ar fi ucis trecutul, dar îşi
 scurgea viaţa de fiecare clipă din acest trecut, era o fire con-
 servatoare ale cărei rădăcini erau mai puternice decât copacul
 însuş. El era Ardeleanul nedesfăcut de glia lui, — de sigur nu
 în sensul barbar şi inoportun al unui regionalism miop scos la
 suprafaţă uneori în zilele noastre de către drumeţi întârziati ai
 şcolilor ungureşti, pe care sunt convins că s'ar însărcina bu-
 curos să-i scuture şi să-i treacă prin botezul unităţii de suflet
 aşă cum a cântat-o el, dar ardelean prin strânsa legătură cu
 toată comoara de simţire a acestui minunat colţ de pământ.
 În interiorul lui dela Bucureşti, alături de o soţie devotată şi
 de un copil adorabil pe care-l iubiă cu o dragoste fanatică de

părinte, eră o atmosferă de simplitate și cuviință severă ca în vrednicele familii ale vechilor dascăli ardeleni, podoaba intelectualității noastre de ieri. Ardealul l-a tulburat încontinuu cu toate problemele lui culturale și politice. Le urmăria cu pricepere și devotament. La procesul Memorandului din Cluj studenții de la București au venit cu poezia lui «*In opresores*» răspândită pe foi volante miilor de asistenți, un patetic strigăt al iredenței:

Dumnezeu ni-e într'ajutor,
Dacă și el e de-al lor,
Nu-l mai vrem ocrotitor
Ne 'nfrățim cu iadul.

Granița, Coșbuc n'o mai putea trece înapoi, nu se prezentase la serviciul militar și contă ca dezertor din armata austriacă. Se ducea însă în fiecare vară la Predeal și când îl vedeam la București toamna ne spuneă cu un zâmbet obosit că a fost până la stâlpul de frontieră și că l-a alungat deacolo un jandarm cu pene de cocoș. Ce furtuni mute vor fi bătut atunci în adâncurile din care au țâșnit accentele sumbre de baladă? Abia prin anii 1910 o amnestie colectivă i-a deschis poarta. Cu cel dintâi tren s'a dus la Năsăud și apoi înfrigorat a luat centrele noastre dearândul. Mi-aduc aminte la Sibiu, când a călcat întâi după douăzeci și câțiva de ani, palid, bolnav, neurastenic, copleșit de amintirile tinereții, voluptatea revederii îl durea. Se nemerise tocmai o serbare culturală, lume dimprejur eră adunată într'o sală de conferință. Mi-a cerut să-l duc acolo, fără să suflăm un cuvânt. L-am dus. S'a retras într'un colț de balcon și s'a pitit să nu-l vadă nimeni. Privia cu un tremur de pleoape în toate părțile, la țărani din Rășinari, la costumele dela Săliște, la ceata de preoți, brâne albastre, brâne roșii... O mișcare s'a produs subit în sală, cineva l-a recunoscut, lumea întregă s'a ridicat în picioare să-l vadă, să-l aclame. Deodată un glas de popă tă-răgănat a început cântecul și într'o clipă femei, bărbați, copii s'au asociat și a cântat toată lumea și cântă și el plângând:

Pe umeri pletele-i curg râu,
Mlădie ca un spic de grâu
Atâta mi-e de dragă...

În inima lui Coșbuc a svâcnit cu putere idealul împlinirii hotarelor. În poezia lui *Spadă și Corăbii*, dedicată A. S. Principelui Carol, pe vremea când mic copil îl vedeă jucându-se în parcul Castelului Peleş, el întrevede sfârșitul luminos de epopee.

Cu glas de proroc, despică taina vremilor:

Și eu și-acei ce pe a vieții cale
De patru ori făcurăm drum mai lung
Decât al tău, mai pot spera să 'ajung
Să văd pe culmi izbânda vieții tale?
Tu crești acum voinic și Dumnezeu
De nu-i măhnit pe noi ca să ne bată
Cu ce-a știut mai aspru el vreodată,
Să bat' un neam, vai neam român al meu,
De ce chiar tu să ai o judecată
Așa de grea? — de nu-i măhnit pe noi
Cu bine-ți va sporî 'ndelung și anii
Cu braț voinic îți vei opri dușmanii
Și'n lupte vei conduce-ostași eroi.
Visăm și noi, visăm de mult voinicul
Ursit să scape-o fată de 'mpărat,
Cum făt frumos ursit a fost s'o scape
El iar o să ridice-un neam furat
De-ai săi dușmani și-aproape aruncat
Subt bulgării 'nmormântătoarei sape.
Veni-va el și peste munți și ape
Sumeț, va stăpâni în vest și'n ost
În inimă-mi o știu, o știu eu bine!
Și va veni, și-un timp dorit,
Când cele 'nguste-și vor mări cuprinsul,
Când cele ce au fost joc vor fi 'ntradinsul
Și nu ne va 'ngrădi 'n puteri învinsul
Șirag de munți.

Tu Rege prea mărit,
Al vremilor de atunci, Tu mândre nume,
Voi fi'n mormânt cu suflet tresărit,
Știind că'n lupte porți cumplite săbii
Și drum, măreț tu dai schimbatei sorți
Că'n larg pe Pontul Euxin Tu porți
Unite'n stol puternice corăbii.

Minunea visului s'a împlinit, Coșbuc însă și-a profetit și

prăbușirea lui, el n'a mai fost să cânte isbânda: balada cea din urmă.

Viforul năprasnic l-a frânt lângă groapa copilului lui, în zilele de umilință când Bucureștii gemeau sub călcâiul invaziei dușmane și când poetul rătăcea ca un spectru din Infernul lui Dante cu ai cărui fiori și-a încins ani îndelungați tâmplele cărunte.

Ce a fost Coșbuc în evoluția noastră literară? Să ni-o spuie el:

Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul.

Noi stăm smeriți în fața geniului creator al neamului care și-a răscumpărat cu jertfe actul de justiție de care s'a împărtășit, și acum când stăruie înaintea noastră umbra lui Gheorghe Coșbuc îi închinăm și ei cuvintele scrise pe mormântul marelui florentin în Biserica Santa Croce:

Onorate l'altissimo poeta!

RĂSPUNSUL D-LUI G. BOGDAN-DUICĂ

Domnule Coleg,

Dacă Academia Română nu ar fi singurul colț de pământ românesc, în care egala îndreptățire este într'adevăr realizată în mod ideal, anume: lăsând, firește numai faptei literare, libertatea cea mai nemărginită, mi-aș îngădui să Te întreb pentru ce ai întârziat prilejul de a Te asculta vorbind despre Gheorghe Coșbuc așa de frumos, precum ai vorbit acum înaintea colegilor care Te așteptam calzi și respectuoși? Dar nu mai întreb; întâiu, din motivul arătat; și apoi, dintr'al doilea motiv: gloria lui Coșbuc nu a așteptat acest discurs, precum nici gloria D-tale nu l-a așteptat pe al meu. Și Dumnezeu ai confirmat numai un adevăr vechiu; și eu confirm alt adevăr, mai nou, dar tot atât de sigur. Totuș, formalitățile noastre sunt academice; și trebuie să fie serioase; și deaceia Te rog să-mi dai voie să Te discut și eu pe D-Ta, cam în acelaș chip în care D-Ta ai discutat geniul lui G. Coșbuc.

*Sire,
Domnilor Colegi,*

Dați-mi voie să rectific întâiu credința că O. Goga ar fi rășinărean curat. El este și de aiurea. Bunicul său, țăran care-i seamănă bine la față, trăia încă în Crăciunelul de sus, de pe Târnavă-mică, un sat mic, curat românesc. Acolo poșta ajunge prin Cătatea-de-Baltă, despre ale cărei furci dela anul 1848 copilul poet a ascultat, în Crăciunel, povestiri groaznice.

Copilul țăranului târnăvean, tatăl poetului, a învățat carte la liceul din Blaj, cu al cărui bacalaureat a trecut la teologie; apoi s'a făcut preot la Rășinari, unde s'a căsătorit cu fiica preotului I. Bratu, născătoarea poetului (1881, 1 Aprilie, stil nou).

Tatăl poetului eră un suflet gingaș; povestitor vioi, cu cuvântul colorat; bucuros de oaspeți vorbăreți ca și el; senin; privind gânditor vieța, căreia însă nu-i cerea daruri pozitive.

Mama, care trăește încă, este o femeie cu cultură germană serioasă; în tinerețe a avut curajul să încerce a ține conferințe; a publicat și versuri, în *Familia* și în alte reviste, cam pe la anul 1880. Acum vieța fiului său bătrâna o urmărește din liniștea unei case vechi, din «ulița popilor» din Rășinari.

La Crăciunel părintele Goga aveă o moșioară. Aici, vara, veniă adeseori poetul, ca să simtă — fără să o caute — poezia câmpenească. Pe acolo zilele erau încă pline de plângerile foștilor iobagi liberi deabiă de vreo 35—40 de ani; de truda clăcașilor; și firește luminate și de mulțumiri plugărești. Pe acolo serile bunilor oameni de pe Târnăvă erau moi, calde, parfumate de busuioc și tămâiță; și pline de basme, de superstiții.

Deacolo curg în operă notele sensibilității fragile, tulburate chiar și de cele mai ușoare ciocniri cu realitățile.

Decât șesul molcom, altfel te crește, însă, muntele. La Rășinari este munte; muntele-i aspru; el dă nervilor soliditate; iar aceasta îi dă omului îndrăsneală.

Indrăsneala este chiar proprie tuturor rășinărenilor. Comuna este foarte veche. Dacă comuna nu eră bine alcătuită pe la anul 1223, cum pretind istoricii sași, la 1383 eră, deoarece atunci, în Ianuarie, ea încheiă cu Sașii o tocmeală de traiu pacinic. Dacă ei făceau pace la 1383, înainte făcuseră, de sigur, răsboju; deci fuseseră energici și răsboinici rășinărenii¹⁾.

Rășinărenii au luptat pentru vieță; apoi pentru drept; abiă

¹⁾ La 1382-83 eră vorba de *Walachi circumsedentes* și ale lor *furta, incendia, spolia, morticinia*, și o pace *in perpetuum*. Valachi cu care se tractase erau: *Fladmir, Schuka, Petril Schereban, magnus Neg, Schereb, Rodbansch, Thomas, Oldamar Straw, niger Bansch*; apoi: *Kende Knez, Lud, dives Neg, niger Radul, David, Stanbescht, Drewgysch, Dragner Bobusch*. — *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. II, p. 566.*

târziu pentru credință și cultură. Cultura pătrundeă fără îndoială și dela orașul săsesc, a cărui proprietate eră satul, și în care rășinărenii aveau de împlinit obligațiuni, peste cari ochii lor ageri zăriau și părți de cultură nouă. Cultura aceasta abia atingeă însă vechiul tip românesc al vieții patriarhale: cu rusticitatea-i religioasă, cu stânele și cu oile cele multe care pășteau în vreo douăzeci și cinci de munți, cu juzii lor serioși, sumbri ca și pădurile munților. Deaici s'au abătut și în poezia lui O. Goga: oile și răbojul lor, juzii lăcrămători la împăratul și poezia pădurii clocotitoare. În aceste ecouri răsună caracterul vechii regiuni oierești și luptele sale.

Ca sat de margine, Rășinarul s'a mai ținut și în contact neîntrerupt cu Țara românească. Țăranii, frunțașii, popii, rugați, trimiși de Sași, plecau adeseori în Țară, să aducă limbă despre ce mai vrea și mai face Vodă sau Turcul. Pe lângă astfel de limbă, ei aduceau însă și alte bunătăți: aduceau legăturile cu «Țara», care, pe rând, ne trimiteă astfel frânturi din vieța sa întăritoare.

Lupta a fost grea și de puțin folos. Dar îndată ce ocupațiunea austriacă a înlesnit vieța țărănească, lupta a reînceput. La 1717, 1736, 1753, 1777, 1784, 1786 s'au dat lupte și hotăriri, chiar și dela împărăție, cari arată că și rășinărenii cei mai din urmă erau tot neobosiți. Faptul că mai apoi episcopul ortodox s'a așezat în sat, i-a dat Rășinarului mare lustru. Dinainte, dar mai ales de-atunci, satul a luat parte și la luptele religioase, în cari preoții intrară cu autoritate.

Despre țăranii din Crăciunel și despre țăranii și popii din Rășinar Goga ne vorbește în *Voi veniți cu mine*, și, certându-se în versuri cu Duiliu Zamfirescu, în *Strămoșii*¹⁾:

Mi se plâng ciobanii de călcări de lege
Și-mi suspină 'n noapte rugă de ciasloave.

Sau:

Sunteți fără număr, popi cu bărbi cărunte,
Cu lumina scrisă 'n frunțile senine,
Cercetași de codri și păstori de munte,
Ceată nesfârșită, voi veniți cu mine.

¹⁾ *Din umbra zidurilor*, 1913, p. 74, 78.

Dintre popii aceștia, din timpurile mai apropiate, din dinastia de popi a Rășinarului, cunoaștem pe preavrednicul protopop Sava din veacul XVIII, ale cărui cărți, scrise de el, se află la Academie; și pe S. Popovici-Barcianu, autorul unei gramatice românești-nemțești, de pe care, în copilăria mea, în clasa a treia și a patra primară, și eu am învățat întâiele elemente de limbă germană, la școalele «normale» din Brașov. Drept este că se învăța greu de pe gramatica aceea! Dacă bunicul de pe mamă și tată nu au fost ca aceia, ei au dus totuș înainte tradiția unei familii bine adaptate scopurilor vieții naționale a satului.

Așa se lămurește cum în opera lui Goga respiră și șesul ardelenesc, și muntele ardelenesc, și toată viața lui plugărească, oierească, popească; respiră așa încât începutul cărților lui de versuri a fost și este tipic, caracteristic, *regionalist*.

O odraslă atât de bine întemeiată în calitățile nației sale ardelenesti nu se putea frânge în școalele Ungurilor, la care fu dus la vârstă de nouă ani — în liceul din Sibiiu — unde, ca repede reacțiune, se concretizară întâiele versuri cari preamăriau opinca. Un prieten al familiei simți din ele talentul; și îi dăruî un Eminescu în ediția lui T. Maiorescu.

Pe la vârsta de cincisprezece ani poetul scria și publică în *Familia*, în *Tribuna* și în alte gazete ardelenesti.

Pe atunci Ardealul era scuturat de frigurile memorandumului înaintat la Viena aceluî împărat nesimțitor, care se întoarse somnoros pe cealaltă ureche. Sibiiul clocotia. Rarele întruniri populare din Hermannsgarten erau mânioase, hotărîte. Amenințările cu revoluția sclipiau din ochi și se fărâmau în pumnii strânși. Eu le-am văzut! La acele adunări poetul a luat parte, adus chiar de tatăl său. Versurile lui răspundeau revoluționar la acele chemări desperate ale nației, despre care, odată, după marele proces, Dr. Jancsó Benedek, care asistă pe estradă, lângă mine, îmi șopti la o adunare: «Acum văd ce primejdioși sunteți!»

Printr'o împletire de simple și totuș bizare întâmplări, pentru primirea simțirilor noastre scăpărate de epoca aceea, O. Goga își formase o receptivitate alimentată chiar și de autori ungurești: Poetul Petöfi fusese și pentru el un apostol al libertății; Mik-

száth, pictor mare al vieții dela țară, îi zugrăvise și lui țărani; iar posomorîtul Madách îi dase predilecția sa pentru tenebrele vieții.

Conflictul dintre sufletul românesc și cel unguresc se desfășură energic, din liceu încă. Rezultatul a fost că poetul a părăsit liceul unguresc și a trecut la cel românesc din Brașov, adică la liceul cu spiritul cel mai liberal și cel mai dacoromânesc de pe atunci.

Când colegul nostru s'a ivit, apoi, chiar în centrul aceluia ungurism, contra căruia acum eră așa de închinat să lupte, la Budapesta, el a dus în mijlocul tinerimii universitare propria sa frământare, care nu s'a revărsat numai în articole trimise ziarului «Tribuna», ci și în versuri.

Dar acolo, la Budapesta, se mai lămurî și altceva. Din întâiul volum al poetului, dar mai ales din volumul al doilea, contrastul dintre oraș și sat apare la el ca fond grav al unui conflict sentimental foarte tulburător. Orașul nenumit al tulburărilor cântate de el a fost Budapesta: Vechea idilă ardelenescă se văiera pe trotuarul ei, în umbrele acelei metropole atât de potrivite să aducă în inimi scârbă și blestemuri pe buze. Pentru ca nici cugetarea filosofică să nu-i lipsească acestei lupte de orientare în babilonia vieții moderne, s'a 'ntâmplat ca tocmai acum Schopenhauer să-i sporească poetului scârba de om, iar Nietzsche să-i așeze subț ochi o lupă de studiu critic cel puțin tot atât de ageră. Eu am însă impresia, că *atunci* cei doi filosofi nu i-au putut înlesni o proprie concepție, care să se poată ridică din vâltoarea sentimentală spre o culme oarecare, dela care vieța să-i apară mai înțeleasă în *toate* formele ei și sufletul să-i rămâie mai obiectiv, mai liniștit. Intors acasă de pe câmpul întâiei ciocniri cu orașul modern, neliniștea sentimentală a continuat, sprijinită de lectura din Dostoiewski, din a căruia mare milă socială ceva esențial a rămas statornic și în sufletul poetului român.

În astfel de împrejurări solul patimilor și al milelor sale caută un mijloc de expresie tuturor atitudinilor care le simțîa ivite în conștiință. Strângând în juru-i un număr de frați de identice sânguințe, O. Goga întemeia acum *Luceafărul*, juvenil în câteva numere, apoi luând mereu-mereu un aer de revistă venită la timp, care se impuse. Aceasta a fost odihna sufletească, pe care

nici influențele nouă literare: nemțești, franțuzești și italie-
nești, nici știința germană, căutată câtva timp la Berlin, nu
o mai putură umbri. Acum, la Budapesta și la Berlin, crescū
acel bloc de poezii, pe care, odată, autorul însuș mi le-a numit
mie o «monografie sufletească a unui sat din Ardeal», cu toate
colorile, cu toate figurile lui, cu toate florile pe care originalul
grădinar le-a cules din acel sat, din țara aceea cu intimități pe
atunci puțin cunoscute Românilor din regat.

Dacă țara aceea, atunci, ar fi fost mai bine cunoscută, vo-
lumul nu ar fi surprins chiar atât cât a surprins. Aceasta o știu
din discuțiile ce le-a provocat în București, unde mă aflam
luând parte la ele și unde personal poetul încă nu eră cu-
noscut, deoarece în București, întâia oară, el fusese abia cu
vreo două săptămâni înainte de publicarea volumului. Cum,
pentru el, ecourile literare trimise din București sau din țară,
erau, până atunci, numai trâmbițe pe hârtie, nu țipete ieșite
dintr'o tovărășie de vieață zilnică comună, pot afirmă că în-
tâiul volum, *Poezii*, deaici nu a primit nimic, a fost deci deplin
original: o îmbogățire a figurilor marcante ale literaturii noastre,
nu numai ca motive, ci și ca limbă, care din graiul popular și
din graiul adeseori cetit și răscetit al cărților bisericești, se al-
cătuise refuzând orice vechiu tipar, rămânând totuș înțeles,
poetic, uneori cam straniu, încă neimitat, propriu până în aceste
zile. Cuprinsul nou se învăluisse frumos și în haină nouă.

Cine într'o casă veche cu rândueli concretizate calcă cu pași
așa de siguri, atrage privirile deprinse cu ghicirea fină a nuan-
țelor noilor oaspeți. După o astfel de intrare, eră firesc ca vechea
și atât de puțin literara *Asociație* să-și apropie — ca secretar
literar — pe poetul care înfiorase Ardealul și România.

Dar eu știu din propria vieață ce greu eră pe atunci să te simți
cu duh și să trăești în acele mărunte orașe ardelenesti: cu pu-
țină lume; în care orice demnitar bisericesc îți cerea să faci ce
zicea el, dar nu permitea să faci ce făcea el; în care orice bine
rotunzit director de bancă pretindea că în proporția lefii sale
— crescute din camăte plugărești — îi crescuse și priceperea
politică, și neputința ta de a i-o contesta; în care cei mai mulți
creștini — să le zicem așa! — auzind șuerul și văzând sclipiciul

ideilor moderne deschideau niște guri și niște ochi ca ai naivilor ciobani, când meteorul vâjâie focos în zare ori stelele par a se risipi din bolta azurie; în care o semicultură protejată de stat și oprită în forme de vieată fără diferențieri se oferă privirii noastre visătoare la altfel de bogăție intelectuală, la altfel de sbor al simțirii¹⁾. Lupta acestor societăți cu statul unguresc, pe atunci sigur că ține în mână o pradă care va expiră în curând, contribuia, firește, la desagregarea ușor de sămănat într'un mediu fragil. Deaceea volumul întâiu al lui O. Goga nu a fost numai o confesiune estetică, ci o piatră de oprire, de consolidare, aruncată în fața monstrului care urmăria acolo pe toți și care-și zicea: stat maghiar unitar.

Stările acestea meschine de o parte, iar de alta tiranice, îl cheamă pe poet și pe tărâmul luptelor politice, pe cari nu am nici un motiv să le urmăresc aici, cari sunt bine știute tuturora. Firește, ca toți Ardelenii dinainte de 1916, a proclamat și el unitatea culturală, despre care, de mult încă, statul său deatunci știă că va deveni și politică. Ideea dacoromână apăruse clară și în poeziile lui O. Goga. Și eu mă mir și astăzi cum de procurorii maghiari nu au zărit-o și nu au cerut să o judece. Pentru ura lor textele constituiau probe suficiente de condamnare. Mai apoi, ideea dacoromână a călăuzit viu, permanent, politica colegului nostru. Dar despre politica sa, aici nu se vorbește!

Domnilor Colegi,

Dacă-mi dați voie să caracterizez acum poeziile care au răsărit din om și de subt situația politică descrisă — cum ieșe o făină albă de supt piatra grea de moară, care strivește grăunțele, Vă rog să-mi îngăduiți întâiu a bănuî, ca să zic așa, celula sentimentală, din care ele au trebuit să iasă, chiar așa cum le cunoaștem. Examinați-o scurt în scurtul fragment *Așteptare*:²⁾

— Nu vine!..

S'au deșteptat toți *demonii* din mine,

S'au deșteptat în *volbură nebună*,

¹⁾ Vezi versul: Noi suntem drumeții *piticelor* vrmei.

²⁾ *Din umbra zidurilor*, 1913, p. 156.

Un *negru stol* în suflet mi s'adună;
 Cu *răs prelung* ei dănțuesc în goană,
 Imi *sfarmă* 'n drum icoană de icoană;
 Răzbat *păgân* în templul sfânt al vieții,
 De chipuri dragi îmi *văduvesc* păreții;
 Imi samănă *pierzarea* din aripă
 Și mă *despoae* clipă după clipă!..
 Vin tot mai mulți *întunecând* pământul,
 Și vântul
Desfrâului cu flăcări de otravă
 Mă arde 'n zbor pe fruntea mea *bolnavă*,
 Când patimă, o ne *'mblânzită* fiară,
 In inimă mă sap' adânc din *ghiară*,
 Și blestemând îmi strigă din ruine:
 — Nu vine!..

Un fapt simplu: «nu vine», bate 'n suflet; și o volbură de idei și cuvinte se pornește descoperind o sensibilitate, care nu se stăpânește, care 'nvie icoane de spaimă, de durere, de depreziune. Cuvântul despre «templul sfânt al vieții» par'că se pierde 'n furtuna care bubuie ori se 'ntunecă în fiecare vers. Așa simțiă odată O. Goga, precumpănitor. Deaceea, ca la nici un poet român, la el se ivesc des și ard, durduie, mișcă vorbele: *cutremurat, înfiorat, înfierbântând, sbuciumat, înfrigurat; turbure, istovit, trudit; prăpastie, beznă* și altele, apoi din volumul al doilea, ceva mai domoale: *minte sbuciumată, gând fără popas, inimă bolnavă; fulgerat de o clipă, tresărit de înfiorare, strivit de groază; suflet pustiu, în el cu tigri, șacali, himere, și altele, și altele: cuvinte speriate din suflet sperios. Este firesc ca unui astfel de suflet vieța să-i pară o goană, o vrășmășie, rășboiu și nimicire; ca gândul să caute mereu o scăpare, este firesc să vedem cum *nădejdea* — pentru sine sau pentru nație — este căutată în toate părțile: în graiul *Apostolului*, în armele lui Ștefan Vodă (*Dela noi*), — în cântecul lui Laie (*Lăutarul și La groașa lui Laie*), în copilași (*Clăcașii și Copiilor*); în viitorul vifor înfricoșat al *Plugariilor*, în «codrii verzi și 'n negrele ogoare» (*Cântăreților dela oraș*), în «picătura de lumină din geana zorilor» (*In codru*), și că rareori numai, și abia târziu — în volumul al treilea abia — să se pogoare în el acea liniște, care să accepte în mod precumpănitor *arta pentru artă*.*

Nu vreau să zic că la început gândul acesta ar fi fost exclus; nu: dar la început are mai puțin loc de joc. La început luptând cu copleșirea prin ură a vieții sale și a vieții naționale, O. Goga nu este *numai* poet. Tulburările sale îl fac și *publicist în versuri*, ca de pildă în *Oltul*, în *Plugarii*, în *Noi*, chiar și în *Apostolul* (strofa 5 și 6) și în *Dela noi* chiar. O impresie, o intenție adună în juru-i o serie de argumente, de amănunțimi; poezia este un complex, care rămâne vag; în vag, figura devine uneori chiar forțată, ca de exemplu: «*cetățuia de apă*» a Oltului; vagul își permite și câteva strofe curioase.¹⁾ Din fundul lor le 'mpinge însă simțirea înviforată, care tulbură logica, rămânând totuși *sentimental* foarte logică. Vagul acesta l-a dus câteodată la un retorism aprins de fantazia măritoare a sufletului sperios; dar alteori el a fost oportun pentru că 'n el se puteau ascunde toate tainele nădejdelor poetului:

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții

Durerea unui neam ce-așteaptă
De mult o dreaptă sărbătoare

Retorismul, vagul este, trebuie să fie o rămășiță dintr'un stadiu de dezvoltare primordial, peste care, la apariția *Poeziilor*, poetul trecuse.

Alături de el, împletindu-se cu el, apără mult mai des concretul văz al acelei lumi încorporate așa de trăitor în vers, încât mai înainte aveam drept să vorbesc chiar despre regionalismul *Poeziilor*. Aceasta este partea precumpănitoare. este «monografia» conștientă a satului ardelenesc. Imprejurul *casei*

¹⁾ Exemplu:

Și fluturii sunt mai sfioși,
Când zboară 'n zări albastre
Căci roua de pe trandafiri —
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce'nfrățiți cu noi
Își înfioară sânul,
Spun că din lacrimi e'mpletit
Și Oltul nost' bătrânul.

(Noi).

Apoi vagul din strofa I din *Oltul*, despre «*munta*» lui — cu cine?

noastre și a revederii, tehnicește logic, și altfel cald zugrăvite până la lacrima finală a vecinului, nu a celui întors din străini, eu văd adunată o lume de figuri: tata, mama, preotul bătrân naționalist, dascălul — amândoi sunt «magi» — melancolica dăscăliță cu marea-i jertfă și micu-i vis, popii Ieremie, Solomon, Nae, cantorul, vecinul Niculaie, țigani Laie și Iepure, crâșmarul Niculaie și Anița crâșmărița, ciobănelul Sandu dela stână, chiar și jupânul Barbă-Putredă cu Ida sa. În medalioane bine încondeiate, cu tot sufletul, în scurte scene care acumulează înțelesul unor vieți lungi și grele, toți apar cu darul de a ne opri atenția egală, dela început până la sfârșit. Toți încheie o lume întregă, de care te miri cum de a încăput între două scoarțe. Scrisese și G. Coșbuc despre satul ardelenesc, dar el îl fragmentase în idile și balade, care nu se încheie într'un întreg; poetului O. Goga, publicistul, sociologul care este în el i-au ajutat să ne dea *simbolul întreg*, fără nici o știrbire a vieții modeste, sănătoase, umile și pline de nădejdi.

Gravă în umbra acestor figuri sătești reprezentative, se întinde în latul țării mulțimea norodului muncii sale și al pâinii tuturor: țărani cari și macină trupurile și nevăzuți își plâng lacrimile ostenitoare. O. Goga toată inima sa le-a dat-o lor; lor, celor de azi; lor, celor care de «veacuri umilite», de «veacuri negre» curg pe acest pământ, ca umbre de robi, de cari nimeni nu se îndură, nici Domnul, pe care, numai ca retor, ca publicist, poetul îl roagă:

In veci spre cei rămași în urmă,
Stăpâne, văzul meu îndreaptă.

(*Rugăciune*).

Spre ei altceva îl duse pe poet, nu Domnul: îl duse inima milei sale omenеști; îl duse filosofia sa de origine sentimentală, care din ale lor și ale sale suferințe derivase un adevăr formulat așa de cu vaier lin și de cu îngrozitoare simplitate, încât el ar putea să se așeze vrednic în orice cor al oricărui mare poet tragic grec-antic:

Amarnic ne poartă pe strâmbe cărări.
Vicleana și vitreaga soartă.

(*Dela noi*)

Intr'un moment din cele mai fericite ale vieții sale poetul a încorporat acea vitregă soarte a celor mulți în *Clăcașii*, operă nemuritoare despre care voiu mai zice o vorbă. Intrebuințând iambul, care ține vorba în opreliște, în înaintare greoaie, poetul depresiv, dar nu desperat, sombru, descrie o zi de boieresc, dăltuind fiecare vorbă așa de reușit și de necesar, încât fiecare va rămâne la locul ce i s'a dat; și nici o schimbare nu ar putea să mai îmbunătățească textul; textul este perfect; și seamănă ca spirit și stil cu gravitatea lui Dante. Așa este partea întâia, cea mai frumoasă. Sentimentală, energică, trâmbițând nădejdea, partea a doua încheie demn acest rar model de stil epic românesc¹⁾.

¹⁾ In notă reproduc partea întâia:

CLĂCAȘII

Eră în miezul zilelor de vară
 Și soarele din drumul lui de pradă
 Iși trimetea săgețile aprinse.
 Din brăul lui, din haina lui senină,
 Descopciate ținte de lumină
 Cădeau sfărmate 'n pulbere de rază
 Pe revărsarea țarinei întinse
 Și ascuțiau ucigătoare suliți...
 — Eu le vedeam înșiruirea lungă,
 Cum gârbovită 'nct înaintează.
 Cum stăruind prin holdă-și taie uliți
 Cerșetorind cu ochii strinși o dungă
 De nor pribeag în vânățul de zare.
 Iar secerea 'n trudita ei cărare
 Șir așterneă în snopii grei de aur,
 Prisosul sfânt de binecuvântare.

— Erau clăcași: oștenii fără nume.
 Ce duc războiul mare-al tuturoră,
 Cei ce se stâng în neguri și uitare
 Și cad și mor de cruda 'mpovărare
 A tuturor durerilor din lume...
 Erau atâți în slujba lor de clacă,
 Cei osândiți să plângă și să tacă:
 Moșnegi slăbiți, ce scris' aveau pe frunte
 Zădărnicia pletelor cărunte;
 Bărbați sfârșiți cu sufletele moarte,

Imprejurul acestei lumi poetul a adunat o natură — uneori particulară — în care mai des respiră liniștea și tristețea, care apasă greu:

Cu grele răsuflete apele dorm,
Pe lanuri dorm spicele grele;
(*Dimineața*).

din care jalea se întinde, ca negura, în noi, mărind forța depre-sivă a caracterului acestui volum; vezi, de pildă, pastelul *Toamna* cu puiul său de ciocârlie, golaș și bătut de vânt¹⁾.

Cu tot amarul unei vieți deșarte.
Și 'n lung șirag femeile trudite,
Cu ochii stinși, cu sânul supt de trudă,
Inaintau în cale gârvobite
De munca lungă, vitregă și crudă.
Cum se târă poporul mut de umbre
Părea o ceată tristă de 'ngropare
Și arșița cădea ucigătoare
Pe-a secerii sclipire ne 'ndurată.

— In urma lor, încet fără zăbavă,
Ca un blestem din vremuri înoptate
Ca o pedeaps'a veacuri de păcate
Venia stăpânul gliei odrăslite,
Cu zâmbetul nădejzii împlinite,
Cu pasul greu de-atâta sănătate.
Obrajii lui se aprindeau în pripă
Și 'n ochii lui ardea mânia oarbă,
Când vre-un moșneag sta locului o clipă
Tremurător cu mâneca să-și șteargă
Sudoarea grea ce-i picură din barbă.

Și se târă poporul mut de umbre,
Neputincioasă ceată de 'ngropare.
Iar când a fost în ceasul de amiază
Și le-au adus merindea lor amară
Din pâne de neghină și săcară,
Ei stau sfârșiți, cu ochii duși departe
In adâncimea zărilor deșarte.

¹⁾ Zugrăvind natura, poetul nu rămâne în margini de pastel realist ori idealisator; el are de-acum în puterea sa măestria de a împinge departe dela sine realitatea pentru ca din ea, în vers, să rămâie etericul sufletesc expirat de ea, cum din floare rămâne mirosul, mirezma.

Printre acești oameni și în această natură apare, la toate cotiturile, poetul cu ideile mari care îmbrățișează omenirea sa — am văzut-o — și cu tainele-i personale, cari pică în vers liric-pur. Două fețe are aici poetul. Una-i a energiei tinerești înstrăinate de sat, încercătoare, dornică să se descarce iarăș în joc de horă, în acel *Zadarnic*, care, vorba fiind de vifor vesel, cere anapestului să înlocuească cu mișcarea sa grăbită iambul suitor încet:

Așa! M'așteptați, viu și eu cu voi
Să 'ncepem alaiul, vrăjmașul alai;

a energiei, care jocului nu-i mai ajunge; dar care, căutând un drum, se furișează în versurile cele mai stenice și — nu se mire nimeni de acest cuvânt — cele mai ardelenesti din *Cântece*; în *Cântece* este foc subt spuză, crâșmarița dela Dealu-Mare îl aprinde mereu cu ochii; vicleană-i ea, viclean este el; păgân este el, când ironic ia și «psaltirea» în gura sa păcătoasă; păgână ea, că tace mereu la înjosirile pe care ironia exuberanței și a trufiei le aruncă crâșmarului dus la iarmaroc; după trei zile de viață și trei cântece cu chiot, dornic, agonice se lasă obosite în vers potolite, elegice, alte trei, cari sunt trei frumuseți ale poeziei lirice românești. Fie-mi îngăduit a cită numai una:

Dorurile mele
N'au întruchipare;
Dorurile mele-s
Frunze pe cărare
Spulberate și strivite frunze pe cărare. —
In zadar le caut
Visurile mele,
Strălucită salbă,
Salbă de mărgele,
Minunată și pierdută salbă de mărgele. —
Tot ce-mi țese noaptea
Zorile-mi destramă;
Mi s'a dus norocul;
Nu-l mai plânge, mamă,
La icoana Preacuratei nu-l mai plânge mamă.

Titu Maiorescu observase această latură a tinereții lui O. Goga. A crezut-o, însă, mai puternică decât o cred eu. Eu văd

că celălalt ciclu al poeziei de amor, ciclul depresiv, ciclul tragic precumpănește: este ciclul decepției, care lasă între poet și amor o «noapte» de învălire și durere, fondul (numit precis în fiecare poezie) din *Părăsit*, *Despărțire*, *Invins*, *Solus ero*, *Noapte*, cu prometeica sbatere care înțelege că «îngerul cu ochii limpezi» are drept să fugă de vulturul patimei sale.

Constatam mai sus talentul epic din *Clăcașii*. Exprim mirarea că el nu a produs chiar de atunci mai mult. Totuș, văd că, având a învălui un sâmbure liric puternic, el obține cel puțin două balade ale amorului dureros, în *Priveag* și în *La stână*, care, prin densitatea pasiunii izbucnitoare, par că prepară pe *Ion Crâșmarul* (tot dela Dealu-Mare, ca și *Cântece*) din volumul următor.

Opresc aici observările asupra volumului întâiu, despre care multe s'ar putea spune încă, despre care am spus numai cât trebuia, ca să-l pot limita de către al doilea.

În acest volum poetul altruismului apare și mai bine cucerit simțirilor sociale. Cântecul său, acum el și-l trimite să-și «înfrățească roștul cu țărâna», pentru ca pe urma lui să «rodească pământul»; dar nehotărît între oraș și sat, își pare odată chiar «al nimănui» (*Prăpastie*), deși este și al satului și al orașului.

Idila satului se află și aici; însă *Cosașul* toamnei secetoase este «povestea mare a mânilor nerăsplătite; *Un om*, îngropat c'o legătură împrumutată, este o tragedie ametoare a mizeriei țărănești; *Graiul pâinii* tipă; poezia volumului adună încă odată durerile lumii rurale.

Mila de orașul ascultat cu aceeaș înțelegere produce contrastul din *Prăpastie*; din *Inviere*, grandioasă vedere firoasă, a întrupării în lup a foamei, care chiamă în ajutor, chiar din brațele soției și din căldura cuibului tânăr și cald; și ceva mai puțin ghețos, mai mângaios, din *O rază*. Poezia orașului este mai aspră, mai strigătoare.

Și ei, și celei dela sat, O. Goga îi așterne aceeaș temelie simbolizată în sămânța lui *Cain*, care este o sinteză de filosofie etică și socială, sinteză poetică, firește, întrebuintând, totuș, un cuvânt (dela Hobbes încoace) celebru: «răsboiul tuturor», pe care poeticește îl derivă din zestrea care ne-a lăsat-o Cain. Ca

să n'audă, ca să nu mai audă plânsul fraților și din sate și din orașe, plâns care-l frânge, alt mijloc n'ar fi decât realizarea unei faimoase figuri poetice din Homer, din Pindar, din Horatiu: *Ossa supra Pelion*, care la Goga sună astfel:

Bieți munți bătrâni! Voi gemeți azi de jale...
De-atâtea ori v'aș fi mutat din cale,
Voi stavila atâtor visuri moarte!
V'ași prăvăli azi munte peste munte,
Intre pământ și cer v'aș face punte
Să n'aud plânsul fraților departe!

Observ scurt că, și aici, în vreo două rânduri, fondul social aduce cu sine tonul publicistic în înțelesul arătat mai sus¹⁾.

Desfăcute de acuitatea fondului social, descris și rămas în licărire la orizont, artă pură, fără intrusiune de umbriri sociale sunt și aici — puținele, frumoasele balade cari dau volumului o notă ardelenescă caracteristică. *Străinul* este un misterios din lume întors la vatra părăsită, ca și poetul; *De demult*, cu popa, cu juzii, cu căprarul Radu Roată, cari scriu jalba la împăratul, reînvie trecutul rășinăresc despre care am povestit; iar *Ion Crâșmarul* este balada tragică a sufletului ardelenesc primitiv, decepționat, nimicitor în prăbușirea sa, în afectul său descărcat cu dărâmbitoare energie; la multe acel suflet renunță, la anumite trebuințe morale, niciodată; dacă ele pier, piere tot! Așa vrea acel suflet, pe care O. Goga l-a prins în balada sa fără pereche, și — pentru ardelean mult mai caracteristică decât chiar și ale lui G. Coșbuc. Balada are și o perfectă motivare psihologică: A nu mai vedea răul este o plăcere; este o plăcere foarte pozitivă a înlătură cauza întristării; este plăcerea nimicirii, uneori (dar nu aici) a crimei.

Deaceea, din amândouă cauzele, îmi iau voie ca într'o notă mare să mă opresc încă la balada aceasta unică în literatura noastră²⁾.

Poezia propriului suflet, confesiunea poetică, ocupă cam tot atât loc ca și cea determinată de împrejurimea socială. Confesiunea se mișcă între cei doi poli demonstrați la volumul

¹⁾ În *O țară știu* (1907) și *În munți*, idea daco-romană cu viitoarea *Cântarea cântărilor mele*.

²⁾ Vezi anexa.

anterior: al depresiunii și mai rar al seninătății, al exuberanței vesele. Elegia cea mai intimă, abia indicată în *Fecunditas*, curge dureros și dulce în *Cântecele mele* caracteristice și pentru modul de fericită creațiune a poetului¹⁾; mișcată de pustiirile vremii ea plânge în: *Zile rele*, în *A fost odată*, în *Sufletul* și în *Ești singură*, în *Noi ne întâlnim*, în *Cântece*, în *Răsună toaca*, în *Revedere*; față de acestea abia putem cită mulțumitul *Carmen*, care vede natura subt prizma iubirii, din care și noi suntem fragmente erotice — poate o amintire de concepția identică a lui Schopenhauer. O mulțime de nuanțe s'au lăsat pe aceste cântece de iubire, ca niște sclipiri de argint blând pe o haină ce o simți cu ochiul: elegantă, văluroasă, încântătoare.

În acest volum mai apar, rod al unui nou fel de vedere, câteva creațiuni de un epicism bizar, romantic, pe care nu văd cum l-aș putea derivă exact, complet din psihologia poetului și care poate să fie datorit unei influențe străine. Miticul din *Asfințit* se poate încă socoti modificare a unui motiv de baladă populară²⁾; dar *Rapsodiei*, care surprinde, i-se pot pune întrebări de ordine logică (deși este poezie), de rezerve față de limitele iraționalului sau exaltării sentimentului în poezie; iar despre *Frumoasa cea din urmă* mărturisesc că nu o pot concepe ca simbolizare a pierderii frumuseții antice; ar fi un simbol prea căutat, prea fantastic, decât să se poată acorda cu liniștile linii clasice. Însă acest gen a rămas o încercare de moment; și nu mai apare; multe fantazii avântate și-au îngăduit adeseori astfel de jocuri trecătoare de virtuozitate.

Recolta volumului al treilea este strânsă din patru ani (1910 până 1913). Și, totuș, poetului îi pare o înstrăinare:

Tu, minunată poezie
 Uitatul meu ostrov de flori,
 Imi mai deschizi tu poarta mie,
 Când mă întorc din pribegie,
 Străin cu pași rătăcitori?

De astădată poetul însuș se clasează: semn că el își dă mereu seamă despre semnificarea fiecărui vers al său.

¹⁾ Cf. p. 98. 99. 103. 108.

²⁾ La V. Alecsandri *Soarele și luna*.

Lumea cea veche nu dispăre. *Coarde vechi* este aici capitolul ei. Lumea veche revine cu neistovita mândrie de neam (*Voi veniți cu mine, Scrisoare, Strămoșii*) și cu intimitatea muncitorilor umiliți (*Carmen laboris*) cântați, cea din urmă dată, cu avânt; cu un delicat basm despre *Doină*, care se anină în codri, dându-le poezie; și cu ardeleanasca comparație elegică a *Inimei* cu făgădăul odată mult cercetat de ortaci, azi însă gol.

Lumii vechi îi atribuiu și cele trei mișcătoare, gingașe elegii, cu care cartea începe și în care — în *Agonie* — poetul însuși își constată evoluția într'un vers scris cu mare părere de rău:

Te-ai dus, sărmane suflet de la țară!
Și-o să mă știu străin la tine 'n casă.

Acum mai departe de sat, poetul se află în largul lumii. În capitolul *Din umbra zidurilor*, el cântă *Parisul*, care nu-l încântă, dar îl uimește; aruncă renașterii și culturilor mai vechi priviri impresioniste; din ce a fost și ce este în lume se alege cu adevărul că oamenii sunt «farisei» îmbrăcați în «blândețe de evangheliști»; și respins de aspectul lor, câteodată, și-aduce iarăș aminte de visul satului său dela munte.

Altă lume largă se ivește în ciclul *Cântă apele*, în poezia mării, lângă valurile căreia câteva intimități poetice-psihologice (*Gândește-te și Eu stau la mal*) descoper deacum măeastra puțință de a oprî în coaja cuvintelor tresăririle cele mai fine și mai de moment ale sufletului; intimitățile ne fac să credem, că acesta este bunul drum nou, nu cel bizar din *Aeternitas, Furtuna, De profundis, Lacul și Scrisoarea ta*.

În capitolul *Clife* drumul cel nou duce la un seceriș bogat de astfel de momente de senzație. Aici poetul — care are și autocritică permanentă — ne vorbește însuși despre deliciul noiei poezii în progres de interiorizare, de deliciul «cântecului necântat»¹⁾, ferit de lume, tănuit ca o caldă comoară care nu trebuie risipită²⁾:

Cum te-a 'nchis zăvorul tănuirii mele;
N'ai căzut în mreaja gureșelor vine.

¹⁾ Cântecele mele.

²⁾ Pag. 102. Vezi și p. 108 (*Taina*); p. 99 (*Poetul*).

Impletit din patimi, coborît din stele,
Cântec de-o viață, nu te știe nime.

Despre personalizarea aceasta a poeziei sale, despre rafinarea sentimentală, poetul știe că ea nu mai află înțelegerea cea veche, că în cântecele vechi, oglinditoare a mediului cântat, norodul ascultător s'a iubit pe sine, și-a iubit dorurile sale, nu ale poetului, care acum

— a înțeles că nime nu-i
În tot norodul adunat
Să vază lacrimile *lui*.

Tot norodul nici nu-l mai putea urmări ușor. Deoarece, de altă parte, poetul a plecat, fatal trebuia să plece înainte spre concepția la care acuitatea în creștere a simțirii fine îl ducea. Rămas caracter depresiv, ca și până aici, poetul găsește totuș expresii potolite, dulci melancoliei sale răspândite par'că în toată lumea, chemată par'că din lume și din sine în tot momentul. Acum poetul vorbește ades despre: apusul său, despre moartea care de departe-i scrie umbre pe obraz, despre toamne în cari i se pare că aude și plânsul îngropăciunii sale, despre cenușa urnei. Dar trista așteptare nu-l mai învoldurează; acum ea curge blând, elegic. Ba, morții acesteia blând-amenințătoare poetul îi găsește chiar o mângâiere: ea este numai vecinicul curs al trecerii și al reînvierii în formele variate ale macrocosmului, care la O. Goga abia acum apare legat, cu fire de raze, de suflet. Dintre momentele cari simbolizează acest limpezit mod de simțire, înseamnă, ca probă, numai unul, însă pe cel mai plin de resemnare duioasă: Din glastra cu cenușa poetului mort și ars va răsări floarea albă care va fi cununa cea de cununie a iubitei sglobii!)

În concepția aceasta a coerențelor macrocosmice, găsită în orele de singurătate acum tot mai stăruitoare, O. Goga s'a ridicat la o filozofie de sentiment, care adie din tot volumul și îi dă unitate, nu de subiect ca în volumul întâiu, sau de criteriu social, ca în volumul al doilea, ci de razim pe singura filozofie admisibilă poetilor lirici: pe o filozofie găsită pe calea sentimentului, nu pe a teoriei.

1) Pagina 146.

Domnule Coleg,

Acesta ai fost; așa ești. Din volbură războinică Te înalț spre seninătatea poeziei filosofizate. Înălță-te încă și dă-ne — nu cer în curând, căci de aici nu comandăm nici prozei, nici poeziei — dă-ne volumul al cărui motto să fie versurile de înălțare ce le-ai tipărit în fruntea noii D-Tale reviste:

Eu urc spre culme... Mi-a rămas în urmă
Noroiiu prins în putreda-i osândă...
Infrigurata patimilor turmă
Cu chiot lung de 'ntrecere flămândă...

Eu urc... Acolo jos în adâncime
Aud vieța ce-și întinde hora;
E necurmatul cântec din vechime.
Il știu... mai bine n'o să-l știe nime,
Căci am băut din cupa tuturora
Și l-am plătit cu lacrimi și cu rime...

Acum, în drum când mă opresc vreodată
Și fac popas la *nouă cotitură*,
Priveliștea din înălțimi s'arată
Atât de 'ngustă, strâmtă și ciudată,
Cu valul ei de dragoste și ură,
Că orice pas de mergere 'nainte,
Imi năruie-o aducere aminte,
Imi frânge-un glas, un zâmbet, o icoană...
Din câte jos m'au urmărit în goană...
Și tot așa... de-acum o să-mi rămână
Aceaș țintă fără de zăbavă,
Să-mi ușurez povara de țărână
Să-mi cer de sus paharul de otravă!

Jur împrejur e largul care cântă.
E soare 'n cer, e sărbătoare sfântă
Și 'n vreme ce mi-a amuțit pământul,
Fiorul păcii 'n suflet mi se lasă,
Eternități îmi flutură vestmântul —
Simt Dumnezeu cum mă primește 'n casă...

Mai sus!.. mai sus!.. Cetățile de stele
Cuprind rotirea gândurilor mele,

Și ca un sân ocrotitor de mamă
O năzuință proaspătă mă chiamă:

— Neprihănită, mândră poezie,
Lumină albă, veșnic adorată,
Ascultă-mă cu ruga mea târzie,
Și fă pe veci în minte să-mi tresalte,
Strălucitoare, rece și curată,
Singurătatea culmilor înalte...

Domnule Coleg,

Cu poezia aceasta — *Din larg* — ai dat lumii o nădejde, o făgăduință. Impreună cu toată lumea noastră, suntem dornici să Te vedem totdeauna pe «culmi înalte». N'ai nevoie, știm, de îndemnul nostru; dar aprobarea noastră Te va îmbărbăta, totuș. Ca amici și colegi așteptăm culmile la cari, cu D-Ta, să ne urcăm și noi. Ca tuturor celor ce promit încă, Iți zic foarte călduros: Fii binevenit în Academia Română!

A N E X A

DESPRE «ION CRĂȘMARUL»

Când încerc să-mi dau seamă de impresia ce mi-a lăsat *Ion Crășmarul*, întâia oară, îmi vine în minte un medalion de bronz, bine, dar cam dur reliefat. Așa este și Ion Crășmarul: strâns ghem, posomorît, gata de explozie, cu simțirea sprijinită în oase tari.

În crășmarul Ion ajunge la formă desăvârșită și s'adâncește până unde mai departe nici nu poate merge un motiv mai vechiu. Motivul se găsește și în volumul întâiu al lui Goga. Il atinsese atunci, încolția numai peatunci; apoi el s'a izolat și a țâșnit în sufletul lui Ion Crășmarul. Plămădirea aceasta îndelungată a operei finale este remarcabilă: Ea nu dovedește numai că motivul îi era simpatic poetului, dar și că plămădindu-se mult timp, s'a încălzit din sufletul ce-l purtă și că apoi a ieșit din el înzestrat cu părți din acel suflet, cum morarul iese alb din moara sa. În Ion iese în lume și *ceva* din poetul lui.

Când de jele cântă Laie
Zboară cupa pe fereastră. —
Și-ași aprinde-atuncia satu,
Să-l văd pară vâlvătaie
Ochii vineți foc să-i arză.

Cântecul înlesnește acolo expresia simțirii și-o potențează; Cântecul înlesnește fapta. Ca și în *Ion Crășmarul!*

Și altă parte din Ion se găsește în volumul întâiu; anume, în excelentul pribeag: Este sufletul care fuge de locul nenorocirii, dârz și moale, moale și lăcrămând, dârz și pribegind:

Se înalță 'n șea voinicul,
Vede-o casă 'ntre poiene
Și cu mâneca cămășii
Zvânt'o lacrimă din gene.

Dar se poate, să lăcrimeze *el*, cel tare?

*Intr'o clipă, strânge frâul
Și-l îndeamnă 'n altă parte;
Dârz pleoapele-și închide...
— «Du-mă, murgule, departe!»*

Pribeagul fără nume, «voinicul» este un om aspru care simte adânc: ce strașnică patimă trebuie să-l zgudue pe el, ca să poată plânge o lacrimă!

Ca voinicul pribeag simte și Sandu copilandru din *La stână*, altă comoară moale ascunsă supt pădureața înfățișare a ciobanului:

Numai Sandu copilandru
Nu se prinde 'n hora mare.
Cântă jalnică cântare...
Cimpoieriu-i ia de veste,
Stă o clipă, hodinește —
Schimbă hora 'n cânt de jale:
— «Mândră fată, ochișorii,
Ochișorii, obrăjorii»...
— Se opresc în joc feciorii
Dumerindu-se deodată.
— Par'c'ar vrea să plâng'o fată
Fața-i arde vâlvătaie...
Strigă Sandu copilandru:
«Zi, căprare Niculaie,
Zi, căprare Niculaie!»
— Și cum arde focu 'n stână
Și lumin'o buturugă,
Vede baciul că lui Sandu
Ii cad lacrime pe glugă»...

Și pe voinicul *Cântecelor*, și pe voinicul pribegiei, și pe copilandru Sandu dela stână îi unește acelaș fel de-a simți adânc, cu tot trupul și sufletul, pe *înfundate*. Acest fel de oameni sunt atât de deși în Ardeal, încât Goga i-a întâlnit și în munte și în sat și pe drumul pribegiei. Sunt! De-aceștia sunt chiar mulți de tot în Ardeal: așa este Ardealul. «Cultura modernă» abia i-a lins inima, încă nu i-a înmuiat-o; patimile lui sunt încă agreste; și adeseori chiar iubirea-i este tot astfel. Ion Crâșmarul este simbolul lui, oglindă a rasei. Pe energia primitivă a rasei se aștern florile fantaziei, din ea răsare o poezie care-i bărbătească, și frumoasă, și gingașă.

Simpatia cu care Goga a învălit pe Ion Crâșmarul i-a dat putința de a-l construi și pentru noi aidoma iluziei lui.

Simplu, anunțând cu un «mi se pare» îndoielile măcinătoare ale crâșmarului, începe versul:

Vezi, multe păcate
Sunt pe lumea asta,
Lui Ion crâșmarul
I-a fugit nevasta;
Mă se pare, cu vâtaful i-a fugit nevasta.

Amarul lui i-a împietrit par'că tot trupul. El nu mai atinge pâinea, nu mai bea apă, are un singur gând stăpân pe el. Atrag atenția asupra durerii din «fără pâne, fără apă»:

Trei zile 'mplinite
 Și-a grijit amarul,
 Cu obrăjii 'n palme
 A veghiat crășmarul,
 Fără pâne, fără apă a veghiat crășmarul.

Gândul lui se deslușește acum. Simțiți-i nuanța din vorba «lotri», care prepară pentru groznicia care va veni:

Când a fost de-a patra
 Și-a chemat ortacii,
 Gloată voinicească
 Mi-au venit săracii;
 Lotri mari din două sate, mi-au venit săracii...

Și începe acum propria nimicire: Fără ea nu-i mai trebuie nimic, nimic nu mai are preț fără de ea:

— Beți copii, de-acuma
 Rău să nu vă pară
 Să bem crășma toată
 Până de cu seară;
 Praf din toate să s'aleagă, până de cu sară!

S'au sumes voinicii
 Și mi-au prins păharul,
 De buți și butoaie
 Mi-au golit celarul;
 De cuprinsurile toate, mi-au golit celarul...

Dar prietenii l-ar mângâia cum se pricep ei și vorbesc «legănat» și-l îmbie. Tragica lipsă de conștiință despre primejdia de-aproape este strânsă aici într'un singur vers: «Cine știe—»

Zice-un baciun năstrușnic
 Vorbe legămate:
 Bea și tu, Ioane
 Bea și tu, fârtate;
 Cine știe câtă vreme mai trăim, fârtate!

Dar Ion crășmarul
 Bea și nu prea foarte
 Și-i pareă obrazul
 Galben ca de moarte;
 Eră răzimat pe coate, galben ca de moarte.

Colo cătră sară,
 Strașina de paic

A 'nceput să ardă
Foc cu vâlvătaie:
De trei părți vârsă din crăsmă foc cu vâlvătaie!

Lui Ion crășmarul
Nu-i mai știu de nume.
Spun că peste muche
A plecat în lume;
Cu căciula pe sprâncene, a plecat în lume...

Ion Crășmarul este atât de *național-ardelenesc*, încât nu pot să nu citez, ca probă, o serie de cântece populare, în care se găsesc — împrăștiate — toate elementele lui. Le citez pentru cei ce *nu* le cunosc, pentru ceice nu se ocupă cu poezia populară din Ardeal, cu poezia populară cea mai plină de pasiune, putere și mândrie. Ca să nu-mi încarc prea tare notița, citez dintr'o singură colecție (Iarnik-Bârseanu).

La strofa 1:

Floriceică dintre foi,
Nu-ți da gura la slugoi,
Ci ți-o dă la cei cu boi.
— *Decât gazdă păcătoasă*
Mai bine slugă frumoasă,
C'a slujî un an sau doi
Și-și va face car cu boi,
Și-o slujî o lună două
Și-și va face casă nouă!

La strofa 2:

Când gândesc, mândră, la tine,
Nu mai am inimă 'n mine;
Puțintică ce-a rămas
Mi s'a fript și mi s'a ars!
Când gândesc, mândră, la tine,
Plânge inimioara 'n mine
Ca copilul de trei zile.
Copilul plânge și 'nceată;
Inima mea *niciodată!*

Floriceică frumoșică
Dorul naibei tare strică
Pe mândruța ochesică:
Nice bea, nice mănâncă
Nici trădește, nici nu moare,
Ci se uscă pe picioare

La strofa 3:

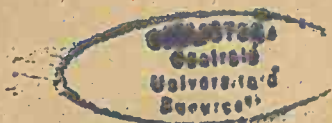
Te cunoști, mândră, cunoști
Te cunoști, te prea cunoști...
Te cunoști pe cingători
Că ești *loatră* de feciori...

La strofa 4—9:

Frunză verde pe nuiele,
De doruțul mândrei mele
Nici în crâșmă nu pot bea,
Nici în sat nu pot ședea.
Frunză verde de pe soc,
Dare-ar Dumnezeu un foc
În pădurea grindului,
În frunza moliftului
Să arză pân-la butuc
Dorul ei să nu-l mai duc,
Că de când dor am purtat,
Ca scândura m'am uscat!

La strofa 9:

Pică frunza de pe nuc
Vin'o vremea să mă duc,
Să mă duc de-aici cu dor,
Ca și luna printre nor;
Să mă duc de-aici cu jele
Ca și luna printre stele;
Să mă duc, ca să-mi ajungă,
Dorul mândrei să mă frângă!
Dorul mândrei de m'ajunge,
N'oi mai încetă d'a plânge.
Și când eu voiu lăcrimă
Munții s'or cutremură,
Văile vor răsună
Păunașii s'or miră,
Cu jele m'or întrebă:
«Voinicelule frumos
De ce plângi așa duios?»
— Foaie verde, lemn uscat,
Mândra rău m'a înșelat!

DISCURSURILE DE RECEPȚIUNE ALE MEMBRILOR ACADEMIEI ROMÂNE

1. A. PAPIU-ILARIAN, *Vieța, operele și ideile lui Gheorghe Șincai*, — Răspuns de G. BARIȚIU. 14 Septembrie 1869.
2. G. SION, Alexandru Donici, *vieța și operele sale*, — Răspuns de V. A. URECHIA, — 6 Septembrie 1870
3. P. POENARU, Gheorghe Lazăr și școala română, — Răspuns de G. SION, — 8 Septembrie 1871
4. Dr. AN. FĂTU, *Despre încercările făcute pentru desvoltarea științelor naturale în România*, — Răspuns de V. A. URECHIA, — 27 August 1872
5. EM. BACALOGLO, *Despre Calendar*, — Răspuns de ION GHICA, — 20 Martie 1880
6. ION GHICA, Ioan Câmpineanu, — Răspuns de B. P. HASDEU, — 28 Martie 1880
7. Dr. P. VASICI, *Despre vegetarieni*, — Răspuns de Dr. I. FELIX, — 28 Martie 1880
8. Dr. I. FELIX, *Mișcarea populațiilor României*, — Răspuns de P. S. AURELIAN, — 4 Aprilie 1880
9. N. TECLU, *Reclamațiile între Chimia organică și anorganică*, — Răspuns de V. BABEȘ, — 9 Aprilie 1880
10. Dr. D. BRÂNDZA, *Vegetațiunea României și exploratorii ei*, — Răspuns de GR. ȘTEFĂNESCU. 11 Aprilie 1880
11. S. FL. MARIAN, *Cromatică poporului român*, — Răspuns de B. P. HASDEU, — 12 Martie 1882
12. AT. M. MARIENESCU, *Vieța și operele lui Petru Maior*, — Răspuns de V. A. URECHIA, — 5 Aprilie 1883
13. FL. PORCIUS, *Flora din fostul district românesc al Năstudului în Transilvania*, — Răspuns de P. S. AURELIAN, — 19 Martie 1885
14. GR. COBALCESCU, *Despre originea și modul de zăcere al petrolului în general și particular în Carpați*, — Răspuns de Dr. D. BRÂNDZA, — 20 Martie 1887
15. IOS. VULCAN, *Dimitrie Cichindeal, date nouă despre vieța și activitatea lui*, — Răspuns de V. A. URECHIA, — 29 Martie 1892
16. I. KALINDERU, *Episcopul Melchisedec*, — Răspuns de D. A. STURDZA, — 13 Martie 1894
17. D. C. OLLĂNESCU, *Vasile Alecsandri*, — Răspuns de I. C. NEGRUZZI, — 25 Martie 1894
18. A. NAUM, *Cuvânt de primire*, — Răspuns de T. MAIORESCU, — 2 Aprilie 1894
19. A. D. XENOPOL, *Mihail Kogălniceanu*, — Răspuns de D. A. STURDZA, — 17 Martie 1895
20. Dr. V. BABEȘ, *Despre transmiterea proprietăților imunizante prin sângele animalelor imunizate*, — Răspuns de N. KRETZULESCU, — 24 Martie 1895
21. EPISCOPUL N. POPEA, *Arhiepiscopul și Mitropolitul Andreiu Baron de Șaguna*, — Răspuns de D. A. STURDZA, — 13 Martie 1900
22. C. ERBICEANU, *Vieța și activitatea literară a Protosinghelului Naum Râmnicianu*, — Răspuns de D. A. STURDZA, — 17 Martie 1900
23. IOAN PUȘCARIU, *Ugrinus—1291*, — Răspuns de B. PETRICEICU-HASDEU, — 9 (22) Martie 1901
24. Dr. CONSTANTIN I. ISTRATI, *Activitatea științifică a lui Ion Ghica*, — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA, — 5 (18) Aprilie 1902
25. ȘTEFAN C. HEPITES, *Mijloacele de investigațiune ale Mercorologiei*, — Răspuns de Dr. I. FELIX, — 30 Martie 1904
26. IOAN BIANU, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA, — 21 Martie (3 Aprilie) 1904
27. IOAN BOGDAN, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA, — 8 Aprilie 1905
28. Dr. G. MARINESCU, *Progresele și tendințele medicinei moderne*, — Răspuns de PROF. Dr. V. BABEȘ, — 10 Martie 1906
29. DIMITRIE ONCIUL, *Epocile istoriei române și împărțirea ei*, — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA, — 22 Martie 1906
30. L. MRAZEC, *Despre formarea zăcămintelor de petrol din România*, — Răspuns de ANGHEL SALLIGNY, — 23 Martie 1907
31. Dr. DIM. GRECESCU, *O schițare din istoria Botaniciei: începutul, mersul și progresele sale în general și la noi în parte*, — Răspuns de Dr. C. I. ISTRATI, — 24 Martie 1908
32. NICOLAE GANE, *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*, — Răspuns de IACOB C. NEGRUZZI, — 13 Maiu (26 Iunie) 1900
33. DULIU ZAMFIRESCU, *Poporanismul în literatură*, — Răspuns de TITU MAIORESCU, — 16 (29) Maiu 1909
34. Dr. AUGUSTIN BUNEA, *Stăpânii Terii Oltului*, — (Postum, fără răspuns)
35. N. IORGA, *Două concepții istorice*, — Răspuns de A. D. XENOPOL, 17 (30) Maiu 1911
36. MIHAIL C. SUTZU, *Despre numismatica română*, — Răspuns de DIMITRIE A. STURDZA, — 25 Maiu (7 Iunie) 1911
37. T. V. ȘTEFANELLI, *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc*, — Răspuns de D. ONCIUL, — 21 Maiu (3 Iunie) 1911
38. GR. ANTIPA, *Cercetări hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică*, — Răspuns de L. MRAZEC, — 25 Maiu (7 Iunie) 1912
39. GENERAL GR. CRAINICIANU, *Despre istoria armatei române*, — Răspuns de ST. C. HEPITES, — 29 Maiu (11 Iunie) 1912
40. B. DELAVRANCEA, *Din estetica poeziei populare*, — Răspuns de I. C. NEGRUZZI, — 22 Maiu (4 Iunie) 1913
41. Dr. I. SIMIONESCU, *Evoluția culturii științifice în România*, — Răspuns de Dr. L. MRAZEC, — 24 Maiu (6 Iunie) 1913
42. G. TITEICA, *Din vieța și activitatea lui Spiru Haret*, — Răspuns de ST. C. HEPITES, — 16 (29) Maiu 1914
43. VASILE PĂRVAN, *În memoria Constantini Erbiceanu*, — Răspuns de N. IORGA, — 28 Maiu (10 Iunie) 1914
44. I. NISTOR, *Un capitol din vieța culturală a Românilor din Bucovina, 1774—1857*, — Răspuns de N. IORGA, — 21 Maiu (3 Iunie) 1916
45. OVID DENSUSIANU, *Barbu Delavrancea*, — Răspuns de IOAN BIANU, — 31 Maiu 1919
46. ION INCULEȚ, *Spațiul și timpul în noua lumină științifică*, — Răspuns de P. PONI, — 26 Maiu 1919
47. S. MEHEDINTI, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, — Răspuns de IOAN BIANU, — 6 Iunie 1920
48. I. LUPĂȘ, *Nicolae Popa și Ioan M. Moldovanu*, — Răspuns de N. IORGA, — 8 Iunie 1920
49. SEXTIL PUȘCARIU, *Locul limbii române între limbile romanice*, — Răspuns de IOAN BIANU, 11 Iunie 1920
50. ȘTEFAN CIOBANU, *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea Mitropolitului Moldovei Dozofciu*, — Răspuns de IOAN BIANU, — 28 Maiu 1919
51. G. BOGDAN-DUICA, *Titu Liviu Maiorescu*, — Răspuns de SEXTIL PUȘCARIU, — 25 Maiu 1921
52. GH. BENGESCU, *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea*, — Răspuns de N. IORGA.
53. A. RĂDULESCU, *Cultura juridică românească în ultimul secol*, — Răspuns de I. C. NEGRUZZI, — 3 Iunie 1922.